

מורה נבוכים חלק שני פרק ב

פרק ב אריסטו יבאר שהענינים הטבעיים כולם א אינם נופלים במקרה, ומופתו על זה כמו שזכר. וזה שהענינים המקריים אינם ב תמידיים ולא מאודיים, וכל אלו הענינים אם תמידיים אם מאודיים, אמנם השמים וכל אשר בהם הם תמידיים על ענינים לא ישתנו כמו שבארנו לא בעצמם ולא בשנות מקומותיהם, אמנם הענינים הטבעיים אשר תחת לגלל הירח, מהם תמידיים, ומהם מאודיים, והתמידיים כחמסם האש וודת האבן לטמה (ה) והמאודיים כצורות אישי כל מין ופעולותיו, וכל זה מבואר, ואם היו חלקיו לא במקרה אך יהיה כלו במקרה, זה מופת על שאלו הנמצאות אינם מקריים, זה תורף דברי אריסטו בתשובה על מי שחשב מן הראשונים שזה העולם נפל במקרה ושהיה מעצמו בלא סבה, אמר ^ג וכבר שמו אנשים אחרים סבת אלו השמים והעולמות כלם מעצמם, שהם אמרו כי מעצמו היה הסכוב והתנועה אשר הכדילה והעמידה הכל על זה הסדר, ושוה עצמו מקום פלא גדול, ר"ל שיאמרו בבעלי חיים ובצמח שלא יהיו ושלא יתחדשו במקרה אלא יש להם סבה, אם טבע, או שכל, או זולת זה ממה שדומה לו, שלא יולד אי זה דבר שיזדמן מכל דבר או מכל שכבת דבר, אלא מזה הזרע יהיה זית ומזה השכבת זרע יהיה איש, ויאמרו בשמים ^ד והנשמים אשר הם מין שאר הנשמים הנראים אלהיים, שאמנם היו מעצמם ושואן להם סבה כלל כמו שיש לב"ח ולצמחים, זה תורף דבריו. והתחיל לבאר זיוף זאת המחשבה אשר השבוהו במאמר

אמרו

שם מוב

פרק ב אריסטו נופלים במקרה. ר"ל שהיווים זה העולם אינם נופלים במקרה כנפילת הלונה מן הגג אבל כלם הם נבטות מיוחדות טעמיות: ב תמידיים. ר"ל אם היו פרכים הנמצאות בלתי נופלים במקרה אך יהיו נופל במקרה המציאות בכללו כי אין ענין למציאות זולת פרכי הנמצאות: ג וכבר שמו אנשים וכו'. ר"ל אמר אריסטו כבר חלקו כת אחרת וסודו שזה העולם השפל אינו נפל במקרה ועולם הגלגלים נופל במקרה וכו' יס לזה העולם בו נבטות מיוחדות טעמיות והם הגלגלים, חמסם אמרו שגולם הגלגלים הוא מעצמו ושגלל במקרה: ד וזה עמנו מקום פלא. ר"ל זאת הסבה שאומרת שהעולם השפל אינו נופל במקרה ושגולם הגלגלים נופל במקרה זה פלא גדול וכו': ה הנשמים אשר הם מין. ר"ל שיאמר בנשמים האלהיים והם הגלגלים אשר הם נבדלים הבדל גדול מין שאר אלו הנשמים השפלים הנראים שהם היו מעצמם במקרה בלתי סבה מיוחדת טעמית זה מקום

פרק ב אריסטו יבאר שהענינים כלם אינם נופלים במקרה וכו', כבר ידעת ממה שקדם שהרע המורה בינה שתי שאלות, האחת מהם אם העולם נמצא עלול מהסיותי על כל החיות לא היה בכוחות מכוין, הב' זה הייחוד הנמצא בעולם יתחייב שיהיה מחודש אחר ההעדר או לא יתחייב, והנה השאלה הראשונה יתבאר בפרק כ"ב, והשאלה השנית בפרק כ"א, וזה הפרק רצה לכאר שהעולם יש לו סבה על כל הכוונה, ושאריוסטו יאמין שהוא כלו על כל החיות ושאי אפשר שיתחדר הכוונה והחיות, ובפרק כ"א יבאר שקצת מהפילוסופים יראו שהעולם נחייב מהאל ט"ז החיות לא ט"ז הכוונה, שקצת מאחריו הפילוסופים נחלקו עם אריסטו רכס למה שאריסטו לא אמר אלא ט"ז החיות לא ט"ז הכוונה. והתחיל ואמר, אריסטו יבאר שהענינים הטבעיים כלם אינם נופלים במקרה וכו' וכו', ר"ל שהיווים זה העולם לא היה כמו שיתחדש זה העולם בדברים רבים באים במקרה וכלי סבה כמו

הלכנע השני שהוא במקרה ותתחדש בדברים גם כן מקריים לא נפלו במקרה, ומופתו על זה כמו שזכר: וזה כי הענינים המקריים אינם תמידיים ולא מאודיים, ר"ל על הרוב וכל מה שהוא כן אינו במקרה כי המקרה הוא על המעט כמו שהתבאר בפרק שני מהשער אס כן הדברים הטבעיים אינם במקרה. ואמנם שהשמים אינם במקרה למה שהם לא ישתנו ממה שהם לא בעצמם ולא בשנות ותקומותיהם. אמנם הענינים הטבעיים מהם תמידיים ומהם מאודיים, והתמידיים כחמסם האש וודת האבן אל מטה, והמאודיים כצורות אישי כל מין ופעולותיו, אמר הרצון בזה כי אישי המין יתחלפו כשאלו נולדו שלמי היצירה ואלו נולדו חסרי היצירה ואלו אשר הם חסרי היצירה הם על המעט והשלמי היצירה הם על הרוב, א"כ הדברים הטבעיים אינם נופלים במקרה ויבא הכופר על זה החומר, פרטו העולם לא יתחלף והם השמים וכל מה שנתחכם, ואין הכל זולת חלקיו, א"כ הכל לא נפל במקרה, והנה אריסטו השיב על מי שפסד שהשמים והוכוכבים ותנועותיהם היו במקרה יותר ממי שפסד אלו הדברים ההווים הנפסדים שיוחסו לתקרה, למה שאלו הדברים כבר יתחלפו והתחלפות אמנם תנועות השמים לא ישו תפקידם לעולם א"כ א"א שיוחס מהם אל המקרה, ואמר קצת מהאנשים חשבו שהעולם ההוי וההפסד כלו היה לתקלה ונתחדש בעבור סבה מהסבות או טבע או שכל או זולתו, וייתכן שהשמים ותנועותיהם לא היו במקרה בלא סבה, ואריסטו יאמר שיש איש שחשב כי"א והשמים לא יתחדשו במקרה ויאמר בנשמים השמיים אשר הם מין שאר הנשמים הנראים אלהיים שאמנם יתחדשו מעצמם ומההודות ושואן להם סבה כלל כמו שיש לב"ח ולצמחים, אשר הרצון בזה אם הדברים ההווים הנפסדים לא נפלו במקרה ונזכרנו ונכלא סבה עם היוחס מחותים ולא ימצאו בתמידות, הנשמים האלהיים שהם הגרמים השמיים שהם נצחיים ומאירים

קישקש

פרק ב (ה) והמאירים כצורות אישי כל מין ופעולותם, פירוש כי לשעצמם יגיע לאיש מאישי המין שני מה כמו שש אצבעות ביד או יולד הפר מן האברים או יולד גנס או

אברבנאל
השאלה הראשונה ששם המחיל לחקור עליה ועניה אם אותו חלק הנמצא בכוכבים אחרי הכדור לא ישו סבה והוא ספק הראשונה לכל הדברים, אם נתבאר זה ממה על כל החיות או על כל הכוונה, מזה שנאמר אנתם דעם משה רבינו עליו שלום. וכדי לבטל את זה המחיל הכר לבאר ענין החיות אשר ירחלו אריסטו ר"ל אין נמשכו השכלים זה מזה והגלגלים מהשכלים. וכעכ"כ הקשה על אותו המשכות וכנעית שאינו על דעת מחזק, וחסר אשר רצה לבאר על השאלה הראשונה. הנה התבאר הכין הוא עם קישקש שאר הפרקים:

מורה נבוכים חלק שני פרק כ

במאמר יותר רחב, הנה כבר התבאר לך שאריסטו יאמין ויבאר בסופת שאלו הנמצאות כלם אינם נמצאות במקרה, (ג) ואשר יסתור היותם במקרה שהיו בעצם, ר"ל שיש להם סבה מחייבת להיותם כן בהכרח, מפני הסבה ההיא נמצאו כפי מה שהם עליו, והו אשר התבאר בסופת והוא אשר יאמינהו אריסטו.¹ אמנם שיתחייב להיותם לא מעצמם שידרו בכונת מכון ורצון רוצה, לא התבאר לי שאריסטו יאמין זה, חה כי הקבוצין בין המציאות על צד החיוב ובין החדוש ע"צ הכוונה והרצון, עד שהיו שני הענינים אחד קרוב אצלי לקבוצין בין שני ההפכים, כי ענין החיוב אשר יאמינהו אריסטו הוא שכל דבר מאלו הנמצאות אשר אינם מלאכותיות א"א לו סבילתי סבה מחייבת לדבר ההוא אשר הותרו כפי מה שהוא עליו, ולסבה ההיא סבה שנית, ולסבה השני שלישית, כן עד שיגיע לסבה הראשונה, ממנה התחייב הכל להמנע ההשתלשלות אל לא תכלית, אלא שהוא לא יאמין עם זה שהיוב מציאות העולם מהבורא ר"ל מהסבה הראשונה, ² (3) כהתחייב הצל מהנוק, או התחייב החום מהאש³ או התחייב האור מהשמש, כמו שאמר עליו מי שלא יבין דבריו, (ד) אבל יאמין החיוב ההוא כחיוב המושכל מהשכר, כי השכל הוא פועל המושכל מצד היותו מושכל, שהסבה ההיא הראשונה⁴ ואפי' אצלו היא שכל בעליהנה שבמדרגות המציאות והשלמה שבהם, עד שאמר שהוא יתעלה רוצה במה שרתחייב ממנו ושמה בו ונהנה ואי אפשר שירצה חלופו, ולזה⁵ לא יאמר לזה כוונה ואין בו ענין הכוונה, כי האדם רוצה להיותו בעל עינים וידים ושמה בו ונהנה בו וא"א שירצה חלופו, אלא שלא היה זה האיש בעל עינים וידים בכוונה מסנו והתיחדות לזה התאר ואלו הפעולות

שם מוב

אמרי

ומאירים א"א שיהיו במקרה. איך אריסטו יאמין שאלו הנמצאות כלם אינם נמצאות במקרה, וכל מה שהוא במקרה הוא היותו כלל סבה מוגבלת, ואשר יסמור המקרה והכרח הוא היותו בסבה מוגבלת, ואם העולם לא נמצא מפאת עצמו ומהזדקן א"א יש לו סבה מסבכת להיותם כן כהכרח מפני הסבה ההיא נמצאו כפי מה שהוא, וזו אשר התבאר בחזקת וכו' אשר יאמינהו אריסטו כי כל דבר וולתו יתעלה יש לו סבה, ואחר שהניח זה החיוב לחקור אם אריסטו יראה שיהיה העולם בכונת מכון וברצון רוצה. ואחר כך כי לא יתבאר לו שאריסטו יאמין זה, כי הקבוצין בין המציאות על צד החיוב ובין החדוש על צד הכוונה ורצון עד שיהיו כי ענינים אחד, קרוב אצלו לקבל מני הפכים, ואם העולם נמצא על צד החיוב הוא קדחון, ואם העולם נמצא חמנו יתעלה על צד הכוונה ורצון יחייב שיהיה חמחש, ואלו כ"י דברים אי אפשר שיקובצו, רוצה לומר החדוש והקדמות, א"א אי אפשר שיהיה העולם על צד החיוב ועל צד הכוונה. וכנה אריסטו יאמין שהעולם נחתיב מהכל על זה החומר. כי כל דבר

פלו: ו אמנם שיתחייב להיותם וכו', ר"ל אם התבאר שאלו הנמצאות אינם מצד עצמם אלא הם מצד סבותיהם חייב אחתי ואמר שהיו אלו הנמצאות בכונת מכון ורצון רוצה, ואין דעתי שיסבור אריסטו שיהיו בכונת מכון כי הוא פוסק דעת החיוב אצל יוסבר שהם על דרך החיוב: ו כהתחייב הכל וכו'. ר"ל שאין פועל הלל יודע כפועל והפס יתעלה יודע באלו הנמצאות: ח או התחייב האור וכו'. ר"ל עם שיות שהפס יודע שהוא פועל אור מכל מקום אין ידיעתו בלור סבה היות האור, ידיעת הפס יתעלה בנמצאות הוא סבה היות הנמצאות, וזהו כהתחייב המושכל מן השכל, וזהו שרש הפסק וסוד גדול: ט ואפילו אצלו. ר"ל אפילו אלא אריסטו: י עד שאמר שהוא יתעלה שכל כן הוא הפס יתעלה במדרגה גדולה ובמדרגה שלמה שאמר אריסטו שהפס יתעלה רוצה במה שברא והתחייב ממנו ש"ד ממנו: ב לא יאמר לזה כוונה. ר"ל אמר הרב שמה שאמר אריסטו שהפס יתעלה רוצה במה שברא והתחייב ממנו ש"ד זה, לא ידק ענין הכוונה, כי הכוונה היא דרישה לפנין נסקד ידועה הנפשו, ומה שמתחייב ממנו יתעלה לא סר ולא

מאלו הנמצאות אשר אינם מלאכותיות א"א לו תכלי סבה מחייבת לדבר ההוא ולסבה ההיא סבה שנית ולסבה השנית שלישית עד שיגיע לסבה הראשונה ממנה התחייב הכל להמנע ההשתלשלות לצדכ", אלא שהוא לא יאמין עם זה שהיוב מציאות העולם מהבורא כהתחייב הכל מהבורא שהוא חייב העדרי שמונע האור, ולא כהתחייב החום מהאש שהוא דבר טבעי ואינו יודע כפועלו, או כהתחייב האור מהשמש שהוא יודע שהוא חמיר ולא כצדו ודיעתו הוא חמיר. אבל יאמין החיוב החיוב המושכל מהשכל, כי השכל הוא פועל המושכל כי הכל אחד והשכל פועל המושכל מצד היותו מושכל. כן האלו יתעלה פועל העולם במה ששכלו צורות הנמצאות כלם, והכדור הנמצא בו הוא סבה לזה הכדור הנמצא בזה העולם, והם מונעות מצורו לא כלאר השמש אבל ידיעה במה שהיא ידיעה שעתל, וכדיעה היודעת נשתי הפכים יסודר מדיעתו הכבד ששני הכפכים. ולהורות על כי צורו יתעלה הוא סבה הורחת הנמצאות עלה שכלית, אמר הרב שהסבה ההיא הראשונה היא שכל בעליהנה שנמדרגת המציאות והשלמה שבהם, עד שמתד צורו לזה היה יכול בורא ופועל וכלל הוא סבה לאלו הנמצאות, ויבאר שאפילו אם תחיר חמל החיוב עם הרקן א"א נשתיר מלת הכוונה והתיחדות, ואמר אפילו אם יאמר שהפס יתעלה רוצה במה שברא חמל חמנו למח שמה בו ונהנה למח שמה שירצה חלופו, לא יאמר לזה כוונה, כי האדם שירצה חלופו, אלא שלא היה זה האיש בעל עינים וידים בכונת להיות בעל עינים וידים ושמה בו ונהנה בו וא"א שיהיה חלופו, אלא שלא היה זה האיש בעל עינים וידים בכונת חמנו

קישקש

התחייב היותם מן האש, פירוש שאין לו ידיעה במה שהתחייב מסנו: (ד) אבל יאמין החיוב החיוב המושכל מן השכל, פירוש שהשכל יודע במה שהתחייב מסנו: פרק

מוסכסם או אנדרגנוסם וזה על המעש: (ג) ואשר יסתור היותם מעצמם חמיר שהם במקרה שהיו בעצם, פירוש יסתור היותם מעצמם חמיר שהם תמידים יש להם סבה מחייבת: (3) כהתחייב הצל מן הנוק או

מורה נבוכים חלק שני פרק כ כא

הפעולות, ואין ענין הכוונה וענין ההתייחדות, אלא לענין בלתי נמצא, ואפשר מציאותו כמו שיכון וייוחד ואפשר שלא ימצא כן, ולא אדע אם אלו האחרונים הובן להם מדברי אריסטו^א וסאמרו, שאלו הדברים, א"א להם סבילי שתי סבות, ענין הכוונה, וענין ההתייחדות, או יהיו חולקים עליו בזה, ובחרו דעת הכוונה וההתייחדות וחשבו שלא ירחיק הקדמות, ואחר מה שבארתיו אתחיל בדעת אלו האחרונים :

פרק כא דע כי מן האחרונים מן הפילוסופים האומרים בקדמות העולם, מי שאומר שהשם יתעלה פועל העולם ובחר מציאותו ומכונו ומיחדו על מה שהוא עליו, אלא מן השקר שיהיה זה בעת בלתי עת, אבל כן היה ויהיה תמיד, א ואמרו (ב) אמנם חייב לנו שלא נצייר שפועל פעל דבר אלא בשיקדם הפועל לפעלו בזמן, היותו אנהו כן יתחייב לנו במה שנעשהו להיות כל פועל שיהיה זה תארו, יש בו העדר אחד והיה פועל בכח וכאשר פעל יצא אל הפועל, אמנם האל יתב' אשר אין העדר בו ולא דבר בכח כלל, לא יקדם לפעלו אבל לא ר מר היותו פועל, וכמו שיש הפרש גדול בין עצמו לעצמו, כן יש הפרש בין יחס פעלו אליו ליחס פעלו אליו, (ג) וזה ההקשר בעצמו אמרו בהתייחדות וברצון, כי אין הפרש בין אמרד פועל רוצה או מכון או מיחד בזה הענין. אמרו ומן השקר עוד שישתנה פעלו או רצונו כמו שבארנו, הנה כבר התבאר לך אתה המעיין במאמרי זה שאלו (ג) שני מלת החיוב והשאירו ענינו, אולי שהם כווננו ליפות מליצה או להסיר הרהקה

אפודי

שם טוב

יסור לפי אריסטו^א : ל ולא אדע אם אלו האחרונים הובן להם וכו'. ר"ל כרכ אמר למעלה שיהיו אלו הנמצאות על דעת אריסטו^א בכוונת מכין ורצון רוצה, שזה הענין לא התבאר לו שיאמין כן אריסטו^א, לכן אמר הכר לא אדע אם הפילוסופים האחרונים הובן להם וכו'. מדברי אריסטו^א שאלו הנמצאות א"א מכלתי שתי סבות, האחת ענין החיוב, והשני הכונה וההתייחדות, ח"כ לפי דבריהם לא יסמך אריסטו^א ענין החיוב וענין הכוונה יחד, או נאמר שאלו האחרונים יהיו חולקים עם אריסטו^א שהוא יסבור שהכוונה וההתייחדות עם ענין חיוב הוא הפכי וזה סוגרים שהוא ענין בלתי הפכי, בזה הענין מסופק הכר :

פרק כא יבאר דעת אחרוני הפילוסופים שזכר בסוגריים דעת החיוב וסוגריים ג"כ שהוא מכון ומיחדו גם כן, והכר יסבור דעתם : א ואמרו אמנם חייב לנו וכו'. ר"ל מה שחייב לנו שלא נצייר שזה דבר אם לא קדם העדר הפועל בזמן, הוא היחסו הנצחני סגל האחד, לא לעולם חיות פעול יקדם הפועל על כל מה שנעשה אנהו שפועלות אחר בזה הסוגר וכו'. ואפשר שיסעל דבר לא קדמו העדר כלל : ב הוא ענין אמרם שהעולם מפעל השם ית' וכו', ר"ל כשיאמר אריסטו^א שזה העולם עלול מאת השם ית' ומחייב ממנו בהתמדה יאמרו הפילוסופים האחרונים מקום זה המאמר

ממנו וההתייחדות לזה הסוגר ואלו הפעולות, כי אין ענין הכוונה וענין ההתייחדות אלא לענין בלתי נמצא ואפשר מציאותו כמו שיכון וייוחד ואפשר שלא ימצא כן, והנה אמר הכר כי אחרוני הפילוסופים קבלו אלו השני דרכים שהם ית' פועל העולם על ד חיוב והוא מכין ומיחד : ואמר שלא הכין מאלו האחרונים אם חולקים עם אריסטו^א בזה או יחשבו שדעת אריסטו^א הוא כי החיוב והכוונה כבר התחברו, או נחרו דעת הכוונה וההתייחדות וחשבו שלא ירחיק הקדמות. ואמר שגוה וזה התחיל הכר לבטל דעת אלו האחרונים אשר אי אפשר שהכוונה והחיוב יתחברו, הנה יתבאר בזה הפרק כי לפי דעת אריסטו^א כל הנמצא בזה העולם וולתו ית' יש בו סבה והוא מתחייב ממנו כחיוב המושכל מהשכל כי הוא חיוב אשר אי אפשר שיהיה זה בלא זה, ושלדעת הכר לפי דעת אריסטו^א העולם לא היה לכוונה ממנו אף שיהיה ברצון, ואחרוני הפילוסופים יחשבו שהוא בכוונה וכי איפשר שיהיה זה על ד פנים, אם יסמך חולקים על אריסטו^א רכס, או יחשבו שהוא אומר שהכל היה על ד החיוב והיה בכוונה, וכי לא נעבור זה יתחייב שיהיה העולם מחדש אצל היה קדמון :

פרק כא דע כי אחרוני הפילוסופים האומרים בקדמות העולם וכו'. רכס הכר להניח דעת אחרוני

הפילוסופים ואמר יבעל דעתם ואמר יחזור להניח דעת אריסטו^א ואין נתחייבו כל הדברים על ד החיוב ולא על ד הכוונה, ואמר בפרק י"ב יבעל שיהיה על ד החיוב אלא על ד כוונת מכין, ואם הוא בכוונת מכין יחייב שיהיה מחדש, ואמר דע כי אחרוני הפילוסופים האומרים שהעולם קדמון חשבו שהשם יתברך פועל העולם ובחר מציאותו ומכונו ומיחדו כפי מה שהוא, אלא שזו השקר שיהיה זה עת בלתי עת, אצל כן היה שיהיה תמיד, והנה לסלק הספק והוא אם העולם קדמון איך יצייר שיהיה מכון, אחרו כי אנהו לא נצייר שפועל פועל דבר אלא כשיקדם הפועל לפעלו בזמן כפועלים המלאכותיים וזה היה נעבור כי כל מה שנעשה אנהו שפועלות אחר ההפך יחייב שלא נצייר פועל אלא כשיקדים הפועל לפעלו, ואמנם הס"י אשר אין בו העדר כלל ולא דבר בכח כלל לא יקדם לפעלו אצל לא מר היותו פועל למח נמצא תמיד, וכמו שעצמו נבדל מעצמו הבדל גדול כן יש הפרש בין יחס פועל אליו ליחס פעלו אליו, עוד אמר וזה ההקשר בעצמו אמרו בהתייחדות, כי אין הפרש בין אמרד פועל אם הוא טועל לחיוב או רוצה שהוא רוצה תמיד או מכין שהוא מכין תמיד שיהיה העולם כמו שהוא ובחר או מיחד בזה הענין. הנה כבר התבאר לך אתה המעיין במאמרי זה שאלו שני מלת החיוב והשאירו ענינו

קרישקש

פרק כא (ב) אמנם חייב לנו שלא נצייר שפועל פועל דבר אלא כשיקדם הפועל לפעלו בזמן היותו אנהו כן, והרצון בו נעבור שסגנונו כן הוא שכל פעל יקדם לפעלו בזמן : (ג) וזה ההקשר אמרו בהתייחדות וברצון, פירוש שהוא מיחדו ובכוונתו אלא שלא מר היותו כן : (ג) שני מלת החיוב והשאירו ענינו, פירוש שסמלת החיוב לא יבין סגנו שיהיה פועל ומכין

התחקה, כי ענין היות זה המציאות מתחייב לעלתו תמיד בהתמדתה, והוא השם כפי מה שיאמר אריסטו², הוא ענין אמרם שהעולם מפעל האל או בכוננתו ורצונו ובחירתו ויחורו, אלא שלא סר היות כן ולא יסור, כמו שזרחת השמש הוא פועל ליום בלא ספק ואע"פ שלא יקדם אחד מהם האחר בזמן, ואין זה ענין כוננת הש"י אשר נכון אליה אנחנו, אבל נרצה בזה שהוא ר"ל העולם, אינו מחוייב מאתו יתעלה חיוב העלול לעלתו, אשר אי אפשר הפרדו ממנה ולא השתנותו אלא אם תשתנה עלתו או ישתנה ענין מעניניה, וכשתבין הענין כן יודע כי מן השקר המאמר בהיות העולם מחוייב ממציאיות השם התחייבות העלול לעלתו ושהוא מפעל האל או ביחודו, הנה כבר התבאר הענין והניע מסנו המאמר אל התקירה על זה (ד) החלוקה הנמצא בשמים אשר התבאר במופת שא"ל לו מכלתי סבה, האם הסבה ההיא היא עלה לזה החלוקה, וכן התחייב ממציאיותה, או הסבה ההיא היא הפועלת לזה החלוקה המיוחדת לו, על הצד אשר נאמין אנחנו הנמשכים אחר מרע"ה, ונאמר בזה אחר שנקדים הקדמה, והיא שנבאר לך ענין החיוב אשר יראהו אריסטו³ עד שתצייריה, ואז אתחיל לבאר לך הברעתי לעת הדודש העולם בראיות עזיזות פילוסופיות נקיות מן ההשעאה. מאמר, שהשכל הראשון התחייב מהשם, ושהשכל השני יתחייב מן הראשון, והשלישי מן השני, וכן היותו רואה שהנגלים התחייבו מהשכלים, והסדר ההוא המפורסם אשר כבר ידעתו מסקומותיו, וכבר חברנו מסנו הנה ראש דברים, סבואר הוא, שהוא לא ירצה בזה שזה היה ואח"כ התחברו ממנו זה המתחייב ממנו, שהוא לא יאמר בהתחברו דבר מאלו. ואמנם ירצה בחיוב הסבה, כאלו הוא אומר השכל הראשון סבת מציאות השכל הב', והב' סבת מציאות השכל הג', עד סופם, וכן הדברים בנגלים ובחמר הראשון, ולא קדם דבר מאלו כלם לאחד, ולא ימצא מלעדיו אצלו. והמשל בו כאלו אמר אומר מן האיכויות הראשונות התחייבו בו החלקות והפכו, והקושי והרכות והמפוגיות והפכו, (ס) אשר לא יסופק אדם שהם, ר"ל החום והקור והלחות והיובש, הם המחדשים לאלו החלקות והפכו והקושי והרכות

אמר

שם מוב

שעולם מפעל האל ית' אלף בלא סר היותו כן ולא יסור, כי לפי אלו האחרונים כבר יאמר פועל ומטין ויזעם ויזמר עם שהפועל והפעול נלחץ: ג ואין זה כוננת הש"י. ר"ל שאנחנו כשנכנין לומר שהוא יתעלה מחיין לו כדל, לא נכנין בזה אלף בלא סר היותו כן ולא יסור, כמו שזרחת השמש הוא פועל ליום בלא ספק ואע"פ שלא יקדם אחד מהם האחר בזמן, ואין זה כוננת הש"י אשר נכון אליה אנחנו, אבל נרצה בזה שהוא ר"ל העולם, אינו מחוייב מאתו יתעלה חיוב העלול לעלתו, אשר אי אפשר הפרדו ממנה ולא השתנותו אלא אם תשתנה עלתו או ישתנה ענין מעניניה, וכשתבין הענין כן יודע כי מן השקר המאמר בהיות העולם מחוייב ממציאיות השם התחייבות העלול לעלתו ושהוא מפעל האל או ביחודו, הנה כבר התבאר הענין והניע מסנו המאמר אל התקירה על זה (ד) החלוקה הנמצא בשמים אשר התבאר במופת שא"ל לו מכלתי סבה, האם הסבה ההיא היא עלה לזה החלוקה, וכן התחייב ממציאיותה, או הסבה ההיא היא הפועלת לזה החלוקה המיוחדת לו, על הצד אשר נאמין אנחנו הנמשכים אחר מרע"ה, ונאמר בזה אחר שנקדים הקדמה, והיא שנבאר לך ענין החיוב אשר יראהו אריסטו³ עד שתצייריה, ואז אתחיל לבאר לך הברעתי לעת הדודש העולם בראיות עזיזות פילוסופיות נקיות מן ההשעאה. מאמר, שהשכל הראשון התחייב מהשם, ושהשכל השני יתחייב מן הראשון, והשלישי מן השני, וכן היותו רואה שהנגלים התחייבו מהשכלים, והסדר ההוא המפורסם אשר כבר ידעתו מסקומותיו, וכבר חברנו מסנו הנה ראש דברים, סבואר הוא, שהוא לא ירצה בזה שזה היה ואח"כ התחברו ממנו זה המתחייב ממנו, שהוא לא יאמר בהתחברו דבר מאלו. ואמנם ירצה בחיוב הסבה, כאלו הוא אומר השכל הראשון סבת מציאות השכל הב', והב' סבת מציאות השכל הג', עד סופם, וכן הדברים בנגלים ובחמר הראשון, ולא קדם דבר מאלו כלם לאחד, ולא ימצא מלעדיו אצלו. והמשל בו כאלו אמר אומר מן האיכויות הראשונות התחייבו בו החלקות והפכו, והקושי והרכות והמפוגיות והפכו, (ס) אשר לא יסופק אדם שהם, ר"ל החום והקור והלחות והיובש, הם המחדשים לאלו החלקות והפכו והקושי והרכות

קרקש

כמו שזכרנו בפרק י"ט מזה החלק: (ס) אשר לא יסופק אדם שהם ר"ל החום והקור והלחות והיובש הם המחדשים לאלו, פירוש שאי אפשר לומר בזה ענין תהוהו אחר שאין באין קרישה זמן

ומכיון או מידה, אבל הם לא התעלו כלל באמנם מידה או מכיון אחר שלא סר היותו כן הרי השאירו ענין החיוב: (ד) החלוקה הנמצא בשמים, פירוש שסממני התנועת למטה סממארי התנועה

מורה נבוכים חלק שני פרק כא כב

והרכות והשפתיים והפכו ומה שדומה לזה, ומאלו הר' איכויות הראשונות יתחייבו אלו, ואע"פ שא"א שימצא נשם בעל אלו האיכויות הראשונות וערום מאלו האיכויות השניות, שאין גופל כזה ענין החדוש אך ענין הסבה. כפי זה המשל בעצמו, יאמר אריסטו' במציאות בכללו שזה נתחייב מהו עד שיגיע ל' לעלה הראשונה כמו שיאמר הוא, או השכל הראשון, כמו שתרצה שתקראוהו, כי כלנו אל התחלה אחת נכון, אלא שהוא יראה חיוב כל מה שזולתו ממנו כמו שספרי לך, ואנחנו נאמר שכל אלו הדברים הוא עשאהם ככוונה ורצון לזה הנמצא אשר לא היה נמצא ושב עתה נמצא ברצונו יתעלה, והנני מתחיל בזכרון ראיותיו והכרעיות להיות העולם מחודש כפי דעתנו, בפרקים הבאים:

פרק כב גורה מוסכם עליה מאריסטו' ומכל מי שנתפלסף, (ה) כי הדבר הפשוט אי אפשר שיתחייב ממנו אלא פשוט אחד, ואם היה הדבר מורכב יתחייבו ממנו דברים כמספר מה שבו מן הפשוטים אשר הורכב מהם, והמשל בן, כי האש אשר בו הרכבת שתי איכויות, והם החום והיבש, יתחייב ממנו שיחמם בחוסו, ויבש ביבשו, וכן הדבר המורכב מחמור ואדמה, יתחייבו ממנו דברים מצד החמור שלו ודברים מצד צורתו, א' אם היה רב ההרכבות, ולפי זאת הגורה אמר אריסטו' שלא יתחייב מהשם חיוב ראשון אלא שכל אחד פשוט לא דבר אחר:

גורה

אמרי

שם טוב

שירנו אלו החלוקים: ד' לעלה הראשונה כמו שילמד הוא. ר"ל ש'אריסטו' קורא השם עלה ראשונה או שכל ראשון או חיה מאלו השמות יקרא לו אל התחלה אחת נכון והוא הש"י: **פרק כב** א' אם היה רב ההרכבות. יראה בזה ששאלחנו לומדים מקרים נמשכים מזה החמור לא נראה בו החמור הראשון לו חמור ראשון לא ימשכו ממנו מקרים אלא נראה החמור המורכב מארבע יסודות והממוז מהם ולא ימשכו

מהסבה הראשונה חיוב תמיד ונחצי עד שהוא ית' עלה רחוקה לכל הדברים והוא עלה קרובה לשכל הראשון שהוא העלול הראשון, ולאנחנו נאמר שכל אלו הדברים הוא עשאהם בטובה ורצון וזה כנמצא שלא היה נמצא ושב עתה נמצא נרצנו, והנני מתחיל בזכרון ראיותיו בהכרעיות להיות העולם מחודש כפי דעתנו בפרקים הבאים:

פרק כב גורה מוסכמת עליה מאריסטו' וממי שהתפלסף, כי הדבר הפשוט אי אפשר שיתחייב ממנו אלא

דבר אחד פשוט, והרצון בזה כי הפועל האחד פשוט לא יוכל לעשות שני דברים מתחלפים כי כל פועל לא יפעל אלא אחד שפעלנו בין שיהיה פועל בדיעה ובין שיהיה פועל בטבע, כי אם האש אין בו אלא שני איכויות לכך לא יוכל לפעול אלא מה שיש לו כי כל פועל לא יפעל אלא מה שפעלנו, ואם האדם פעל בדיעה, אם יש לו ידיעה פשוטה בתכלית לא יוכל לפעול אלא דבר אחד. המשל בזה כי אם הכנאי אינו יודע אלא צורת הכותל לא יוכל לפעול אחר, וכן אם הסופר לא ידע לכאוב אלא ארבע אותיות לא יכתוב יותר, ואם הוא יודע ידיעות רבות והוא פועל בדיעה יחייב שיפעל דברים רבים כפי הדברים אשר ידע אם ירצה לפעול, והוא דבר כממשל ראשון, כי מהאחד לא יבא אלא אחד כי הפועל הפשוט לא יפעל אלא דבר אחד פשוט ואם היה הדבר מורכב יתחייבו ממנו דברים כמספר מה שבו מן הפשוטים. וכן אם הדבר מורכב מחומר וצורה יתחייבו ממנו דברים מצד החומר שלו ודברים מצד צורתו, ואם היה דבר רב ההרכבות יתחייבו ממנו דברים כמספר ההרכבות אשר בו, ולפי זאת הגורה אמר אריסטו' שלא יתחייב מהם חיוב ראשון אלא שכל אחד פשוט לא דבר אחר:

אמר שם טוב אם מתאחד פשוט ויהיו דברים רבים נכל הספק בין הפילוסופים, עד כי י"ל יחשוב כי הש"י הוא אחד ויבואו ממנו דברים רבים, כי זה מ"ש כי מהאחד הפשוט לא יבואו דברים רבים יראה בטעם אשר נבגלה אצל בטעם הכולל שהוא אלוה לא ידע זה, וגם כי הוא פועל בדיעה והפועל בדיעה יפעל דברים רבים, וכבר ביאר זה הרב נחלק הראשון פרק נ"ג כשביאר כי הפועל האחד כבר יפעל פעולות רבות מתחלפות, ועתה הניח חלוף זה הספק, ורמז לדעת אי זה מאלו הדעות הוא האמת, כי כבר יראה שזה"ל אין לו ידיעות רבות לפי דעת הרב, כי אם היה לו רצוני ידיעות ויהיה מורכב, וכבר נתאר שאלו דברים אלו אלוה אלוה אחת פשוטה וכלולת תחתי ידיעות רבות, ואם הדבר כן איך נמצא הרבוי בעולם, אם נמצאו בזה אחר זה בלתי אפשר כל פועל לא יפעל אלא מה שפעלנו, ואם הדבר כן איך נמצא הרבוי בעולם, אם נמצאו בזה אחר זה בלתי אפשר כי הגלגל הראשון שיש בו טובים רבים מתחלפים ימשכו מהשכל הקני לפי דעת הרב, ואיך יבא מהאחד רבים אחר גורה מוסכמת מאריסטו' שלא יתחייב מדבר אחד אלא דבר אחד, ואם נאמר שלא יתחייב יהיו דברים רבים קדומים וכל שיהי הכחות שקר, והנה זה דרוש עמוק רבו בו הדעות ראינו בזהו ולכן נקטר כנה. והנה לא ידעו

באיוה מקום אחר אריסטו' שלא יתחייב מהשם חיוב ראשון אלא שכל אחד פשוט:

גורה

קישקש

זמן אבל יאמר בזה ענין הסבה מצד מה שאלו האותיות מתחייבו, הרצון בזה מן הרעם והקור והלחות והיבש: **פרק כב** (ה) כי הדבר הפשוט אי אפשר שיתחייב ממנו אלא פשוט, כבר זכרנו זה בפרק רביעי מזה החלק מה שהוא דעת אריסטו', ודעת אבן רושד' שהש"י יגיע השמים הראשונים כמו שיגיע השמש השקוק והשכלים האחרים בניגודם הגלגלים האחרים ולא יאמר בקבוצה זו שהוא משותף להם מצד הנעת הנעת, ואף כל מופת אריסטו' אשר עשה אותם מצד מציאות הנחתם הנבחרת על מציאות המניע הראשון אשר שרעת הפילוסופים הנמשכים אחריו לפי דעת מרנו אינם מדרים

שיחיה הסבה הראשונה מצד הגלגל המקיף המעולה שבכלם, והלא מופת אריסטו' הם מבוררים שהנחתם הנבחרת תורה על מציאות המניע הנצוד שהוא השם ית' מצד שכל גשם כרו בעל תכלית אחת שהוא בעצמו בעל תכלית א"כ לא תחמיר זאת הנחתם אם לא יגיעוהו כח ממניע נצוד שהוא בלתי בעל תכלית, וזהו דבריו אמר בשמיני מן השמע שאי אפשר דבר בעל תכלית יגיע זמן אין תכלית ושאי אפשר אף בגלגל בעל תכלית כח בעל תכלית, הנה הוא הרוכז המאמר בעצמות המופתים על מציאות המניע הראשון מצד הנחתם, ואם תאמר שהמופתים שהביא על מציאות המניע הראשון הרצון בזה השכל הראשון

מורה נבוכים חלק שני פרק כב

גזירה שנית כי לא יתחייב אי זה דבר שיודמן מאי זה דבר שיודמן, אבל אמנם יהיה לעולם בין העלה ועללה קצת ערך בהכרח, עד שהמקרים לא יתחייב איזה מקרה הזדמן מאי זה מקרה יזדמן, כאלו תאמר שיתחייב מהאיכות כמות או מהכמות איכות, וכן לא יתחייב מהזמן צורה אחת ולא מהצורה חסר אחד:

גזירה שלישית כי כל פועל שיפעל בכוחו ורצון לא במכוע, יעשה פעולות מתחלפות רבות:
גזירה רביעית, כי הכלל המורכב מעצמים מתחלפים הרכבה שכנית, יותר ראוי בהרכבה מן הכלל המורכב מעצמים מתחלפים הרכבה המזנית, והמשל בו כי העצם ע"ד משל או הבשר או הנדיר או העצבים, יותר פשוט מכלל הדיר או הרגל המורכבים מעצם וכשר ונדיר ועצב, וזה מכאור מאד עד שאין צורך להוסיף בו דברים, ואחר אלו ההקדמות אומר שזה אשר יזכרו אריסטו¹ שהשכל הראשון סבה לשני והשני סבה לשלישי וכן אלו היו מדרגותיהם אלפים, השכל הראשון מהם פשוט הוא בלא ספק, ואין נמצאת ההרכבה הנמצאת באלו הנמצאות ע"צ החיוב כמו שיחשוב אריסטו², כי אנהוג נודה לו כל מה שזכרו שהשכלים כל אשר יתרחקו יתחבר בהם הרכבה עניינה אחר שמושללים רבים, ועם זה הודאנתו לו בזאת המחשבה והסברא איך היו השכלים סבה לחיוב הגלגלים מהם, ואיזה ערך בין החסר והגדול אשר אין לו חומר כלל, אמור שאנחנו הודינו לו שכל גלגל סבתו שכל על הצורה הנזכרת, אחר שהשכל ההוא יש בו הרכבה בהיותו משכיל עצמו וחולתו³ וכאלו הוא מורכב משני דברים, אחד משני הדברים ההם יתחייב ממנו השכל האחרון אשר תחתיו, והענין האחר יתחייב ממנו הגלגל, ישאר ויאמר לו הענין האחד הפשוט ההוא אשר התחייב ממנו הגלגל איך יתחייב ממנו הגלגל, והגלגל מורכב משני חסרים ושתי צורות, חסר הגלגל וצורתו, וחסר הכובכ הקבוע בגלגל וצורתו, וכשהיה הענין ע"צ החיוב איא לנו בהכרח לזה המורכב סבלתי סבה מורכבת, יתחייב

שם טוב

גזירה שנית, כי לא יתחייב איזה דבר יזדמן מאי זה דבר יזדמן
 אבל אם יתאחד יחס וערך בין השכל והפעול עד שהמקרים לא יתחייבו אי זה מקרה שיודמן, כאלו תאמר מן האיכות כמות או מן הכמות איכות וכן לא יתחייב מן החומר צורה ולא מן הצורה חסר: גזירה שלישית, כי כל פועל שיפעל כטובתו ורצון לא בטבע יעשה פעולות מתחלפות רבות לתת שטות פועל בידועה וכל מי שיש לו ידיעה ידע הדבר והפסד ויכול א"כ גזירה שנייה, וזאת ההקדמה לפי דעתי היא צודקת כשיהיה הפועל יודע דברים רבים ויפעל כטובתו ורצון או יוכל לפעול פעולות רבות במספר הידיעות אשר יש לו מהמלאכות או המדות אשר נמשכים ממנו פעולות המעלה: גזירה רביעית, כי הכלל המורכב מעצמים רבים מתחלפים הרכבה שכנית יותר ראוי בהרכבה מן הכלל המורכב מעצמים מתחלפים הרכבה המזנית, וזה דבר מובאר כי הרצוי הנמצא בהרכבה השכנית אינו אחד כמו הרצוי הנמצא בהרכבה המזנית שיחייב הכלל המורכב מעצמים רבים מתחלפים הרכבה שכנית, שיהיה ראוי שיהיו הפועלים מתחלפים ולא יהיה הפועל אחד. ואחר שכנית הרצו אלו ההקדמות כאלו הם מנוארים בעצמם ואחר שאין אפשר שיהיה זה עולם נחלקש ע"צ החיוב, וככה אפילו שגודה שמהשכל הראשון יתחייב השני ומהשני השלישי וכן אלו היו המדרגות אלפים השכל האחרון מהם פשוט אחר שהתחייב מהשכל אחד פשוט, אם כן יתחייב לשאול לו מחץ יתאחד בהרכבה הנמצאת באלו הנמצאות אם הוא ע"צ החיוב כמו שיחשוב, וסודתו לו ששכלים כל אשר ירחקו יתחבר בהם הרכבות עניינים עם מה שישיבילו עצמם וישיבילו עצמיותם ועם מה שיש בהם מהחיו והאפשרות, שכל אלו הדברים הם דמיונים כמו שיחשוב אנומח"ד כהפסק, ואף שיהיה אלו הדברים אחת איך יהיו השכלים כעת חיוב בגלגלים מהם ואי זה יחס בין החסר והגדול כי הגדול הוא השכל ואיך יתחייב בהם מהם שאינו נגש, וזהו הספק ביותר עמום אשר יתאחד כזה והוא איך יתחייב הגדול מהגדול אחר שהגדול הוא בעל גשם. שלשי ושאר שיחבר אף שגודה ששכלו יש בו הרכבה כהיותו משכיל עצמו וחולתו ואלו מורכב משני דברים יתחייבו ממנו מהענין האחד השכל האחרון והענין האחר יתחייב ממנו הגלגל לפי זאת הסברא יתחייב שיהיה הגלגל פשוט ושלא יהיה מורכב מחסר וצורה, וככה אנהוג מואמרים בגלגל משני חסרים ושתי צורות, חסר הגלגל וצורתו, וחסר הכובכ הקבוע בגלגל וצורתו, וכשהיה הענין ע"צ החיוב א"כ

אפרי

מקרים רבים מאלו: ב אנהוג סודתו לו כל מה שזכרו. ר"ל אנהוג סודתו לו להריסו⁴ כל מה שזכרו והוא שהשכלים כל מה שזכרו מקרה יפעל יתחבר בהם הרכבה עניינים וכו': ג וכאלו הוא מורכב משני דברים, ר"ל ששכלו יש בהרכבה מה בהכנית השכיל עמום ובכנית השכיל עמום, ככנית השכיל עמום אשר יהיה לו כצורה יתחייב ממנו השכל הנבדל עמום, ובכנית השכיל עמום

לפעול השני דברים או זה מהם שירצה, וזאת ההקדמה לפי דעתי היא צודקת כשיהיה הפועל יודע דברים רבים ויפעל כטובתו ורצון או יוכל לפעול פעולות רבות במספר הידיעות אשר יש לו מהמלאכות או המדות אשר נמשכים ממנו פעולות המעלה: גזירה רביעית, כי הכלל המורכב מעצמים רבים מתחלפים הרכבה שכנית יותר ראוי בהרכבה מן הכלל המורכב מעצמים מתחלפים הרכבה המזנית, וזה דבר מובאר כי הרצוי הנמצא בהרכבה השכנית אינו אחד כמו הרצוי הנמצא בהרכבה המזנית שיחייב הכלל המורכב מעצמים רבים מתחלפים הרכבה שכנית, שיהיה ראוי שיהיו הפועלים מתחלפים ולא יהיה הפועל אחד. ואחר שכנית הרצו אלו ההקדמות כאלו הם מנוארים בעצמם ואחר שאין אפשר שיהיה זה עולם נחלקש ע"צ החיוב, וככה אפילו שגודה שמהשכל הראשון יתחייב השני ומהשני השלישי וכן אלו היו המדרגות אלפים השכל האחרון מהם פשוט אחר שהתחייב מהשכל אחד פשוט, אם כן יתחייב לשאול לו מחץ יתאחד בהרכבה הנמצאת באלו הנמצאות אם הוא ע"צ החיוב כמו שיחשוב, וסודתו לו ששכלים כל אשר ירחקו יתחבר בהם הרכבות עניינים עם מה שישיבילו עצמם וישיבילו עצמיותם ועם מה שיש בהם מהחיו והאפשרות, שכל אלו הדברים הם דמיונים כמו שיחשוב אנומח"ד כהפסק, ואף שיהיה אלו הדברים אחת איך יהיו השכלים כעת חיוב בגלגלים מהם ואי זה יחס בין החסר והגדול כי הגדול הוא השכל ואיך יתחייב בהם מהם שאינו נגש, וזהו הספק ביותר עמום אשר יתאחד כזה והוא איך יתחייב הגדול מהגדול אחר שהגדול הוא בעל גשם. שלשי ושאר שיחבר אף שגודה ששכלו יש בו הרכבה כהיותו משכיל עצמו וחולתו ואלו מורכב משני דברים יתחייבו ממנו מהענין האחד השכל האחרון והענין האחר יתחייב ממנו הגלגל לפי זאת הסברא יתחייב שיהיה הגלגל פשוט ושלא יהיה מורכב מחסר וצורה, וככה אנהוג מואמרים בגלגל משני חסרים ושתי צורות, חסר הגלגל וצורתו, וחסר הכובכ הקבוע בגלגל וצורתו, וכשהיה הענין ע"צ החיוב א"כ

קרישקש

העצם גודל כלל אבל הוא אין חלק לו ולא חלוקה לפי שהוא יניע וכן אין חלוקה לו ואין חלק לו בעל חלוקה כה בבית הגנה א"כ כל גודל אם בבבית ואם בעל חלוקה ולזאת העלה לא יהיה בגודל בעל חלוקה ולא בגודל בבבית לפי שאין גודל לבבית כלל, וגם כן התבאר שלא יתפעל ולא ישתנה כי כל התנועות האחרות אחר המקומות הגנה אלו העניינים הם מכאוריות שחם כפי זה הענין. וכאמרת כי כל זה אמר בהחלתו הראשונה שכל השתדלותו היה להוריענו שיש נמצא ראשון סבה לכל הנמצאות, תנה הבאתי במה שזכר וטאמרו הרחבים שאינו מדבר רק בשם ית

הראשון אשר יתחייב מהסבה הראשונה, א"כ לא יהיה סופת מצד התנועה על מציאותו ית, וכמו כי לא תוכל לעשות זאת התנהגה בשום פנים שהוא ירצה במניע הראשון דבר וזאת ההתחלה הראשונה, שכבר התבאר כמה שאמר השבט חלוקה הביאור שמה שהביא מוצא על המציאות מצד התנועה הנצחית הוא הבזר ית' וזה הבזר סמאמרים רבים כמו שאמר השבט כמו שזכרתי כבר. ואזכור עתה אחר סמאמרים והוא ית, אמר אריסטו⁵ ואנחנו שנינו מה נצחי ובלתי מתנועע מובדל מסמאמרים הוא מכאור מה שזכרתי וכבר גלגלו שאין אפשר שיהיה לזה

מורה נבוכים חלק שני פרק כב

יתחייב מחלקה האחד גרם הגלגל, ומחלקה האחר גרם הכוכב, זה אם יהיה חמר הכוכבים כולם אחד, והנה יתכן שיהיה עצם המאיר מהם עצם אחד, ועצם החשוכים שאין להם זוהר עצם אחד, וכבר נודע כי כל גשם מורכב מהמדוי וצורתו, הנה כבר התבאר לך¹ שלא ימשכו אלו הענינים על צד החיוב אשר יזכרוהו, וכן עוד הלוקה בתנועות הגלגלים לא ימשור ערך סדר קצתם תחת קצתם עד שיאמר בזה צד החיוב, וכבר זכרנו ג"כ והנה ג"כ ענין סותר לכל מה שהונה בענינים הטבעיים, כשיביחן ענין הגלגל, וזה שאם היה חמר הגלגלים כלם אחד, למה לא יתחייב שתעתק צורת זה הגלגל לחמר האחר, כמו שיקרה מתחת גלגל הירח (ג) מצד היות החמר ראוי, ולמה תתקיים זאת הצורה בזה החמר תמיד וחמר הכל משותף, (ג) האלהים (נ"ח אליהם), אם לא יאמר אומר שכל גלגל החמר שלו בלתי חמר האחר, ולא תהיה א"כ צורת התנועה מורה על חמר. זה תמורת השורשים כלם, ועוד הכוכבים אם החמר שלהם כלם אחד, כמה זה נבדלו אישיהם, אם בצורות, או במקרים^ה ועל אזה משני הפנים שיהיה יתחייב שיעתקו הצורות ההם או המקרים ההם ויבואו זה אחר סור זה על כל אחד מהם, עד שלא יבטל היות החמר ראוי לכל אחת מהצורות ולכל אחד מהמקרים, ובהו יתבאר לך שמתאמתו חמר הגלגלים או חמר הכוכבים אין בו דבר מענין זה החמר, ואמנם זה שתוף בשם, ושכל נמצא מן הגשמים ההם הגלגלים יש לו מציאות שיתייח בו ולא ישתתף בו וזולתו, (ד) א"כ במה זה נפל ההשתתפות בתנועת הגלגלים בסבוב או בעמידת הכוכבים, אבל כשנאמין שזה כולו בכוונת מכין פעלו ויחדו כמו שגזרה¹ חכמתו אשר לא תושג, לא יתחייב לנו דבר מאלו השאלות כלם, אבל אמנם יתחייב למי שיאמר שזה כולו ע"צ החיוב לא ברצון רוצה, והוא דעת שלא ימשך ענינו על סדר המציאות ולא נתנה בו עלה ולא טענה מספקת וימשכו אחריו ג"כ הרחקות עצומות מאד, והם היות האל יתעלה אשר יודה כל משכיל בשלמותו בכל מיני השלמות, עם כל הנמצאות בענין שלא יחדש בהם דבר, ואלו בקש להאריך כנף זבוב או לחסר רגל תולעת לא היה יכול, אמנם אירסמ"ו יאמר שהוא לא ישתדל בזה וכן השקר עלין שירצה בחלוף זה, ואין זה במה שיוסיפו שלמות

אמר

יתחייב ממנו הגלגל: ד שלא ימשכו אלו הענינים, ר"ל שהגשמים השמימיים והנבדלים לא ימשכו על דל חמתו החיוב אשר יזכור אירסמ"ו: ה ועל איזה משני פנים עידיה וכו'. יראה אם נאמר שחמר הגלגלים כלם אחד ונבדלו אישיהם הם נצורות אם מתקיים איזה ד שנקט מאלו יתחייב שיעתקו הצורות ההם הפקרים ההם וישימו צורה ויגששו צורה אחרת עד שהענין יהיה אפשר ואם היה חמרם משותף: ו ושכל נמצא מן הגשמים ההם. ר"ל של גלגל וגלגל יש לו חמר מיוחד שיעמידו בו הגלגל היותו לא זולתו: ז ו חכמתו אשר לא תושג. ר"ל לומר שאי אפשר בשום דל להשיג חכמתו יתעלה:

היה אם כן צורת התנועה מורה על החמר, זה תמורת כל השדרים הטבעיים, כי כל הדברים המשותפים בתנועה אחת יש להם חמר אחד ומצד שם מחולפי התנועות יש להם צורות מתחלפות, כי אלו היסודות למה שיתנועעו תנועה ישרה ויורה שחמרם אחד ולמה שיתנועעו זה למעלה וזה למטה ויורה ששם מחולפי הצורות, וכן כולם השמותי מצד שכלם יתנועעו בסבוב ויורה שכלם טבע אחד ומצד שכל אחד יתנועע לצד זולת חמריו או בחמתו שמוין או בחיבור שמוין ויחייב שיהיה מחולפי הצורות, א"כ יתבאר כי מה שיאמין אירסמ"ו, שכל החיוב שזה לא ימשך ויתחייבו לו אלו הספקות העצומות וזולתם הרבה, כמו שהאריך בהם אנוחמ"ד בהפלת הפלה, אלא שהרצ לקח ביותר גדולות מהם, אבל כשנאמין כי זה כולו בכוונת מכין פעלו ויחדו כמו שגזרה חכמתו שלא תושג, לא יתחייב דבר מאלו השאלות כלם, אבל יתחייב למי שיאמר שזה כולו על דל החיוב לא ברצון רוצה, והוא דעת שלא ימשך ענינו על סדר המציאות ולא נתנה לו עלה ולא טענה מספקת:

אמר

קרישקש

אשר תחת גלגל הירח א"כ במה זה נפל ההשתתפות אין בכאן ההשתתפות רק בתנועת הגלגלים הסבובת או בעמידת הכוכבים א"כ על כל פנים הם צריכים למיחד ולא ימשך על הענין על הדרך הטבעי, או נובל לפרש אחר שהחמר הגלגלים והחיוב שיהיה כל אחד מתחלק לחיבור כפי מה שהנתנו באי זה דבר נפל ההשתתפות ויהיה הדרך ההוא סבה שיתנועע הגלגל בסבוב או באי זה אופן נפל ההשתתפות שישתנו הגלגלים בעמידת אישיהם ר"ל הכוכבים שלא יתנועעו, על כרחנו צריך שנאמר שחומר אחד משותף לכלם חושב הקושיא למקומה והוא מה שאמר למעלה אחר שהחומר אחד משותף לכלם לא יתחייב

שם מוב

א"ל לא נהכרח בזה המורכב מכלי סבה מורכבת יתחייב מחמר מחלקים גרם הגלגל ומחלקו האחר גרם הכוכב, זה אם יהיה חמר הכוכבים כלם אחד, והנה יתכן שיהיו בהם כוכבים מחולפים. הנה כבר התבאר שאלו הענינים לא ימשכו ע"צ החיוב, וכן עוד חלוף תנועות הגלגלים לא ימשור ערך סדר קצתם תחת קצתם עד שיאמר בזה צד החיוב, ועוד יש לשאול אם היה חמר הגלגלים כלם אחד למה לא יתחייב שתעתק צורת זה הגלגל לחמר האחר כמו שיקרה זה מתחת גלגל הירח מצד היות החמר ראוי, למה תתקיים זאת הצורה בזה החמר תמיד וחמר הכל משותף, (ג) האלהים (נ"ח אליהם), אם לא יאמר אומר שכל גלגל החמר שלו בלתי חמר האחר, ולא תהיה א"כ צורת התנועה מורה על חמר. זה תמורת השורשים כלם, ועוד הכוכבים אם החמר שלהם כלם אחד, כמה זה נבדלו אישיהם, אם בצורות, או במקרים^ה ועל אזה משני הפנים שיהיה יתחייב שיעתקו הצורות ההם או המקרים ההם ויבואו זה אחר סור זה על כל אחד מהם, עד שלא יבטל היות החמר ראוי לכל אחת מהצורות ולכל אחד מהמקרים, ובהו יתבאר לך שמתאמתו חמר הגלגלים או חמר הכוכבים אין בו דבר מענין זה החמר, ואמנם זה שתוף בשם, ושכל נמצא מן הגשמים ההם הגלגלים יש לו מציאות שיתייח בו ולא ישתתף בו וזולתו, (ד) א"כ במה זה נפל ההשתתפות בתנועת הגלגלים בסבוב או בעמידת הכוכבים, אבל כשנאמין שזה כולו בכוונת מכין פעלו ויחדו כמו שגזרה¹ חכמתו אשר לא תושג, לא יתחייב לנו דבר מאלו השאלות כלם, אבל אמנם יתחייב למי שיאמר שזה כולו ע"צ החיוב לא ברצון רוצה, והוא דעת שלא ימשך ענינו על סדר המציאות ולא נתנה בו עלה ולא טענה מספקת וימשכו אחריו ג"כ הרחקות עצומות מאד, והם היות האל יתעלה אשר יודה כל משכיל בשלמותו בכל מיני השלמות, עם כל הנמצאות בענין שלא יחדש בהם דבר, ואלו בקש להאריך כנף זבוב או לחסר רגל תולעת לא היה יכול, אמנם אירסמ"ו יאמר שהוא לא ישתדל בזה וכן השקר עלין שירצה בחלוף זה, ואין זה במה שיוסיפו שלמות

היה אם כן צורת התנועה מורה על החמר, זה תמורת כל השדרים הטבעיים, כי כל הדברים המשותפים בתנועה אחת יש להם חמר אחד ומצד שם מחולפי התנועות יש להם צורות מתחלפות, כי אלו היסודות למה שיתנועעו תנועה ישרה ויורה שחמרם אחד ולמה שיתנועעו זה למעלה וזה למטה ויורה ששם מחולפי הצורות, וכן כולם השמותי מצד שכלם יתנועעו בסבוב ויורה שכלם טבע אחד ומצד שכל אחד יתנועע לצד זולת חמריו או בחמתו שמוין או בחיבור שמוין ויחייב שיהיה מחולפי הצורות, א"כ יתבאר כי מה שיאמין אירסמ"ו, שכל החיוב שזה לא ימשך ויתחייבו לו אלו הספקות העצומות וזולתם הרבה, כמו שהאריך בהם אנוחמ"ד בהפלת הפלה, אלא שהרצ לקח ביותר גדולות מהם, אבל כשנאמין כי זה כולו בכוונת מכין פעלו ויחדו כמו שגזרה חכמתו שלא תושג, לא יתחייב דבר מאלו השאלות כלם, אבל יתחייב למי שיאמר שזה כולו על דל החיוב לא ברצון רוצה, והוא דעת שלא ימשך ענינו על סדר המציאות ולא נתנה לו עלה ולא טענה מספקת:

אמר

ית' , והנה הרב רבינו הביא ראיה על מציאותו מצד התנועה כמו שתראה בתכלית הראיות בהקדמותיו מזה המאמר: (ג) כמד היות החומר ראוי לכך, פירוש לקבל הצורות מצד שהוא חומר כמו שהחומר הראשון מקבל כל הצורות או אחר זו: (ג) האלהים אם לא יאמר אומר שכל גלגל החומר שלו בלתי חומר האחר, פירוש באמת יכול אדם לומר שבאחר שלא תעתק צורת הגלגל לחומר האחר שהחומר הגלגל אחד בלתי חומר האחר: (ד) א"כ במה זה נפל ההשתתפות, פירוש אחר שנוכל לומר שהרבה כל גלגל מתחלק לחמר האחר שאם היו חומר אחד היה מתחייב שיעתקו צורתם כמו שנמצא בחומר

מורה נבוכים חלק שני פרק כב

שלמות (ס) אבל אפשר שיהיה חסרון בקצת הבחינות. וכלל אומר לך אע"פ שאדע שהרבה מן העתירים לאוהביהם ייחסוני באלו המאמרים אם למיעוט הבנת דבריהם או לנטיה מהם בכוונה, אלא שאני לא מפני זה אסמך מלומר מה שהשנתי והבינותיו כפי קוצר יד שלי, והכלל ההוא הוא שכל מה שאמרו אריסטו בכל הנמצא אשר מתחת לגלגל הירח עד סרכו הארץ הוא אמת בלא ספק (י) ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבינהו, או מי שקדמו לו דעות (י) ירצה להרחיק מהם כל סותר ולשפוטם, או שימשכוהו הדעות הרם להכחיש ענין נראה, אמנם כל מה שידבר בו אריסטו מנגלגל הירח ולמעלה, הוא כדמות מחשבה וסברא, מלבד קצת דברים, כל שכן במה שיאמרו בסדר השכלים וקצת אלו הדעות האלהיות אשר יאמינם, ובהם ההרחקות העצומות וההפסדים הנראים הטבואים בכל האומות והתפשטות הדעות, ואין מופת לו עליהם, ולא תדקדק היותו קושר הספקות אשר התחייבו לדעתו ותאמר הכספקות יבטל דעת או יתקיים סותרו, אמת כי הענין אינו כן, אלא אנחנו נעשה עם זה הפילוסוף מה שצונו שנעשהו הנמשכים אחריו, וזה שאבסנדר כבר באר שכל מה שלא יעמד עליו מופת צריך שינוחו שני קצוות הסותר בענין ההוא, ויראה מה יתחייב לכל אחד משני הסותרים מן הספקות, ואין המעט בהם ספקות, וכן אמר אבסנדר שימשך הענין בכל מה שיאמרו אריסטו מן הדעות האלהיות אשר לא יעמד עליהם מופת, כי כל מי שיהיה אחר אריסטו יאמר כי אשר אמרו בהם אריסטו יותר מעט ספקות מכל מה שאפשר שיאמר בו, וכן עשינו אנחנו כאשר התבאר אצלנו שזאת השאלה והיא אם השמים הווים או קדמונים, אין מופת על אחת משני הכותרים בה, ובארנו הספקות המתחייבות לכל אחד משני הדעות, אראנו לך שדעת הקדמות יותר רב ספקות יותר

שם טוב

אמר

אמר שם טוב כל אלו הנטולים שעשה הרב לדעת אריסטו יתחייבו ניכר לדעת החדוש, כי יאמר אומר אם הסם אחד בתכלית האחדות והפשוטות איך יבא ממנו רבים ויפסל פעולות מחלפות, כי אף שיהיה פועל טופל

בכוונה ורצון, אם לא ימצאו ידיעתו ודעות רבות נפרשות לא יתחייבו ממנו דברים רבים, וגם כן ישאר שיאמר איך מהסם ית' אשר אינו נגס יבא הנגס ומה יחס בינו וזין הנגס, ואם יאמר שלא נדע על זה או על נחמד, גם כן יאמר אריסטו כי כל אלו הדברים יש להם סנות ואם לא נדעם וחס ספקות משותפות בינו לזינו, וכבר הריגס הרב זה ואמר, ולא תדקדק היותו קושר הספקות שיתחייבו לדעתו ותאמר הכספקות יבטל דעת או יתקיים סותרו אמת הוא כי הענין אינו כן וכו', ומה מחד הטיב הרב באמרו כי לפי דעת החזון יתשבו הרחקות עצומות מחד, ויהא היות מציאות האל אשר יורה כל משכיל בשלמותו בכל מיני השלמות עם כל הנמצאות בענין שלא יחדש בהם דבר ואילו נקט להאריך ככך וזכו או לחסר רגל חולעת לא היה יכול וזכו הרחקת גדולה ודבר סרה על הסם ית', וכן אמרו כל מה שאמר אריסטו כמה שמתחלל לגלגל הירח הוא אמת בלי ספק וכו' אמנם כל מה שדבר בו אריסטו מנגלגל הירח ולמעלה הוא כדמות מחשבה וסברא מלבד קצת דברים, כל שכן כמה שאמר בסדר השכלים וקצת אלו הדעות האלהיות אשר יאמינם ובהם הרחקות עצומות והפסדים הנראים בכל האומות והתפשטות הדעות, ואין מופת לו עליהם, כ"א היה לו מופת לא נגזות על שיהיה מרוחק וחולק על הפרסום:

אמר שם טוב כל אלו הנטולים אשר עשה הרב הם כפי דעת ד"ס, וכבר אמרתי לך שיש לו נטולים גדולים כאלה, והרב יתשוב שדעת ד"ס הוא דעת אריסטו כל אלו הדברים, ויאמר שמה שיאמר ד"ס ואבוגז"ר בחכמה האלהית ובסודור הנמצאות ממנו ית' הם כלם דמיונות ומחשבות ולכן ישיגם התפיסה למה שנטו מדרך אריסטו ודברו סרה על הפילוסופיה ושמהו מורה לכל בעל שכל לחלוק עליה, אבל מה שיאמר אריסטו כל אלו הדברים הבהו מושגות ראשונות יעמוד המופת עליהם ולא ישיגם שום תפיסה, ולמה שהדבר בדרך אריסטו כפי מה שישג ד"ר כל אלו הדברים הוא אחרון לא רחוקי לכונן הכה, וגם הסתירות הנמשכות לדעת ד"ר, וכנה אס יגזור האל בחיים נעשה אומר מיוחד בדברים המסביר בהיות העולם חסודו, וירדשו בו אס מה שסובר ד"ר כל אלו הדברים האמת הוא אס לא, וגם בינאח סברא כמו שאמר הרב, והנה לא הכרחתי כל אלו הפרקים למה שראיתי כי הרב נמשך בהם לפי דעת ד"ס, והחכם ר' משה הרנוני השחיר בהם וביאר דעת אריסטו כפי מה שביאר ד"ר כהנא הפלה כי כל דבריו לקוחים משם, ואני אומר כי די יותר מדי להשיב על הפילוסוף שלא יתחייב, ומעטנותו הקדמות מבחלי הכרעת החדוש, למה שכל אלו הספקות לא יבטל דעת ולא יתקיים סותרו, ואחר שהדבר כן ראוי שנאמין שהעולם מחודש אחר שזאת השאלה אם השמים הווים או קדמונים אין מופת על אי מהסותרים, והנה המאמין בחדוש הוא בלתי מויק כמה שראוי שיאמין

תנח

קישקש

יתחייב העתק צורת זה הגלגל לחומר האחר, וזה הוא הפירוש האמיתי: (ס) אבל אפשר שיהיה חסרון בקצת הבחינות, פירוש כי הפועל הכבד אין שלמות לו שישנה פעלו ואפשר שיאמר שזה חסרון בחקו שיראה מענינו שלא היה פעלו שלם אחר אשר יעצור לשנות בו: (י) ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבינהו, וירצה להרחיק מהם כל סותר, וזהו שיתחייב מורה לאריסטו שמציאות החומר אשר

יתחייב העתק צורת זה הגלגל לחומר האחר, וזה הוא הפירוש האמיתי: (ס) אבל אפשר שיהיה חסרון בקצת הבחינות, פירוש כי הפועל הכבד אין שלמות לו שישנה פעלו ואפשר שיאמר שזה חסרון בחקו שיראה מענינו שלא היה פעלו שלם אחר אשר יעצור לשנות בו: (י) ולא יטה ממנו אלא מי שלא יבינהו, וירצה להרחיק מהם כל סותר, וזהו שיתחייב מורה לאריסטו שמציאות החומר אשר

פרק

פרק כג (ה) כי הענין המפורש לא יוכל בעל התאווה שתהלוך עליו נפשו, הרצון בזה כי אחר שהתבאר הענין במצות אין יכולת שם אדם ואם הוא רב התאווה להאמין הפך הדרך תהא אחר שנעשה על הענין המפורש ואי אפשר לו שתהלוך נפשו על הענין שהתבאר בזה (ה) שישירד לחסוד

מורה נבוכים חלק שני פרק כג בד

בלתי נמצא בטבע, ולא ידקדק עוד המעיין בזה המאמר כשאמרתיו זה הדבר הספורי לסמוך בו המאמר בחדוש העולם, הנה אמר ראש הפילוסופים אריסטו¹ באמרות ספריו מאמרים ספוריים יסמוך בהם דעתו בקדמות העולם, ובכיוצא בזה נאמר באמת לא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה במלך שלהם, כשיחה הוא סומך דעתו בהיות הצאבה, איך לא נסמכהו אנחנו במאמר משה ואברהם ובכל מה שיתחייב ממנו, וכבר יערתוך בפרק אומר לך בו הספקות העצומות המתחייבות למי שיהיה שוגג כללה חכמת האדם, ידיעת סדר תנועותיו והיותם ענינים טבעיים נמשכים על משפט החיוב מבוארי הסדר והערך, והנני אבאר לך זה:

פרק כד כבר ידעת מעניני התכונה מה שקראתו עמי והבינות אותו סמה שכלל אותו ספר המניסמן, ולא אורך הזמן להתחיל עסק בעיין אחר, ואשר ידעתו כבר שהענין כלו ימשך במדר התנועות, והסכים מלכתי הכוכבים למה שיראה על שני ערשים, א אם נללל היקף, ב או נללל יוצא חוץ למרכז, או שניהם יחד, והנני אעריך על היות כל אחד משני השרשים יוצא חוץ להיקש, וסוף דבר הולך על כל מה שהתבאר בחכמת הטבע. תחלת זה העמיד נללל היקף מוכב על נללל אחר ולא יהיה סבוב סביב מרכז הנללל ההוא הנושא אותו, כמו שהונח זה בירה ובחמשת הכוכבים, וזה יתחייב ממנו הנללל בהכרח, והוא² שיהיה נללל ההיקף מתגלגל ומחליף כל מקומו, וזהו השקר אשר כרח ממנו שיהיה שם דבר יחליף מקומו, ולזה זכר אבוכב"ד³ ׳ אלצאי" בדברו הנמצא לו בתכונה שמציאות נללל היקף שקר. ואמר זה הדיוב (ואמר) מחובר אל מה שיתחייב ממנו מן השקר, ר"ל שמציאות נללל היקף שיתחייב סבוב שקרים אחרים, והנני אבאר לך, מהם שיהיה סבוב לא סביב מרכז העולם, ויסוד זה העולם כולו הוא שהתנועות שלש, תנועה מן האמצע, ותנועה אל האמצע, והתנועה סביב האמצע, ואם היה שם נללל היקף תהיה תנועתו לא מן האמצע ולא אליו ולא סביביו, ועוד שהעצות אריסטו⁴ בחכמת הטבעית שא"א בהכרח מבלתי דבר קיים סביבו תהיה התנועה, ולזה התחייב שתהיה הארץ קיימת, ואם היה נללל ההיקף נמצא⁵ תהיה זאת התנועה סבוב סביב לא דבר קיים, וכבר שמעתי שאבוכב"ד זכר שהוא המציא תכונה לא יהיה בה נללל היקף, אבל בגלגלים יוצאים חוץ למרכז לא וולת זה, וזה מה שלא שמעתי מתלמידיו, ואפילו התכאר לו זה לא הרויח בזה ריוח גדול, כי יציאת המרכז מן יש בו מן הוציאה ממה שהשרישו אריסטו⁶ מה שאין להוסיף עליו, וזה הערה לי, והוא שביציאת המרכז ג"כ כבר מצאנו התנועה הסבובית הגלגלית לא סביב האמצע, אבל סביב נקודה נחשבת יוצאה חוץ למרכז העולם, והיא ג"כ תנועה לא סביב דבר קיים, ואם יחשוב מי שאין חכמה לו בתכונה שביציאת המרכזים אחר שהנקודות ההם תוך נללל היקף כמו שיראה בתחלת מחשבה, היא תנועה סביב האמצע, ואנחנו נקל לו בדיחות סביב נקודה באש או באויר, אע"פ שלא תהיה זאת התנועה סביב דבר קיים, ונבאר לו

אפרי

פרק כד א אם נללל הק. ר"ל והוא נללל סובב חוץ עובי גרם הגלגל גדול: ב או נללל יוצא חוץ למרכז. ר"ל שגלגל השמש יש לו נללל אחר יוצא חוץ מרכז נללל השמש: ג שיהיה נללל ההקף מתגלגל ומחליף כל מקומו. ר"ל שפעם יהיה נבוכה רוס ופעם בשל רוס מהגלגל כוללו: ד הסייה וזה המנוע סבוב סביב לא דבר קיים, ר"ל שכבר התבאר בטבעיות שכל מתנועע יתנועע על דבר נח וזה נללל ההקף אם הונו נמלא יהיה מתנועע על הגלגל אשר הוא בלתי נח. וזה הספק לא יקשה ליסדו שהקדמה הטבעית שם שכל מתנועע יתנועע על דבר נח לא יכלה לו שהמתנועע יתנועע על גשם נח בלשונה, אבל יכלה לבאר שאי אפשר מבלתי שיהיה גשם נח עליו יסובב, בין שהמתנועע הגשם על חלק גשמים מתנועעים אחר שהמחון שכלם יספך שיהיה נח, ורואים לזה שהלדס המתנועע בספינה והוא המתנועע אפנים אחר שמים נחים כבר ידק שישאר שלדס המתנועע על דבר נח והוא המים, וכן פירש שם הרב רבי לוי ז"ל, אף על פי שהגלגל ההקף מתנועע על הגלגל והוא המתנועע על שגלגל גדול מתנועע סביב דבר קיים הנה נללל ההקף מתנועע על דבר

שם טוב

ולא תסע מדעת החדוש כי אם בחופת וזה בלתי נמצא בטבע, ולא ידקדק עוד המעיין בזה המאמר הספורי לסמוך בו המאמר בחדוש העולם. הנה אחר הפילוסוף אריסטו⁷ באמרות ספריו מאמרים ספוריים לסמוך דעתו עליהם בקדמות העולם, ובכיוצא בזה נללל בלתי לא תהיה תורה שלמה אשר לנו כשיחה בטבע שלם כשיחה סומך דעתו בהיות הצאבה ואיך לא נסמכהו אנחנו במאמר משה ואברהם ובכל מה שיתחייב ממנו, וכבר ידעת סדר תנועותיו והיותם ענינים טבעיים נמשכים על משפט החיוב מבוארי הסדר והערך, וזה יהיה בפרק שאחר זה:

פרק כד כבר ידעת מעניני התכונה וכו' אם נללל הקף והוא נללל סובב חוץ עובי גרם הגלגל: או נללל יוצא חוץ למרכז. ר"ל שגלגל השמש יש לו נללל אחר יוצא חוץ מרכז נללל השמש: ג שיהיה נללל ההקף מתגלגל ומחליף כל מקומו. ר"ל שפעם יהיה נבוכה רוס ופעם בשל רוס מהגלגל כוללו: ד הסייה וזה המנוע סבוב סביב לא דבר קיים. ר"ל שכבר התבאר בטבעיות שכל מתנועע יתנועע

קישקש

הספקות באמונת החדוש, ולא תאמין בו אמנם תקבל משני הנביאים הם משה ואברהם:

מורה נבוכים וזלק שני מרק בר

לו שכבר התבאר שיעורי יציאת המרכים בספר המנסמי כפי מה שהונח שם, ובארנו האחרונים במפת האמתי אשר אין ספק בו, כמה שיעור יציאת המרכים ההם בחצי קוטר הארץ, כמו שבארנו בו הרחקים כלם ובעלי השעור, והתבאר שהנקודה היוצאת ממרכז העולם אשר יסוב סביבה השמש הנקודה ההיא יוצאת חוץ לחלל גלגל הירח בהכרח, והיא למטה מגבונות גלגל כוכב חמה, וכן הנקודה אשר יסוב סביבה מאדים ר"ל מרכז גלגל היוצא, היא יוצאת חוץ לחלל גלגל כוכב ולמטה מגבונות גלגל נגה, וכן מרכז צדק היוצא גם כן בזה הרחק בעצמו, ר"ל בין גלגל כוכב ונגה, אמנם שבתו מרכז גלגל היוצא יבא בין גלגלי מאדים וצדק, וראה כמה באלו הענינים מן הרוחק מהעין הטבעי, וזה כלו יתבאר לך כשתשתכלל הרחקים והשיעורים אשר ידעת לכל גלגל ולכל כוכב, ושעור זה כלו בתצי קוטר הארץ עד שיהיה הכל מערך אחד בעצמו לא שיערך יציאת כל גלגל אל גלגלו, ויותר רחוק מזה ויותר מסופק שכל שני הגלגלים אחד מהם תוך האחד ודבק בו מכל צד, ושני מרכים מתחלפים, ^ה שאפשר שיתנועע הקטן תוך הגדול והגדול לא יתנועע, ^ו ואי אפשר שיתנועע הגדול על אי זה קוטר שידמן, ולא יתנועע הקטן אלא כשיתנועע הגדול יתנועע הקטן בתנועתו בהכרח, ^א אלא אם תהיה התנועה על הקוטר העובר בין (על ב' המרכים, ולפי זאת ההקדמה המופתית ולפי מה שיתבאר במפת שרורות כלתי נמצא ולפי מה שהונח מציאת המרכים, יתחייב ^ח כי כשיתנועע העליון יניע אשר תחתיו בתנועתו וסביב מרכזו, ^ט ולא נמצא הענין כן, אבל נמצא כל אחד משניהם המקיף והמוכף ואלו יתנועע בתנועת חבירו לא על מרכזו ולא על קטביו, אבל לכל אחד תנועה מיוחדת לו. ולזה הביא בהכרח להאמין נשמים אחרים מגשמי הגלגלים בין כל שני גלגלים, וכמה בזה ג"כ מן הספקות אם היה הענין כן, ואנה יונחו מרכזי הנשמים ההם אשר בין כל שני הגלגלים, ותהיה לנשמים ההם ג"כ תנועה מיוחדת, וכבר באר זה תאב"ת במאמר יש לו ועשה מופת על מה שאמרנו, שא"א מכלתי נשם גלגל בין כל שני גלגלים, וזה כולו ממה שלא בארתיו לך בקראך עמי שלא אבלכל עליך מה שהיה כונתי להבינך אותו, אמנם ענין הנשיה הנוכרת ברחב נגה וכוכב, כבר בארתי לך מנים בפנים והראיתיך המנע ציור מציאות זה בנשמים, ובטלמיוס כבר גילה הלאות בזה כמו שראית, ואמר בזה הלשון ולא יחשוב אדם שאלו השרשים והדומה להם תכבד היותם, כשישים עיניו כמה שהמשלנו, בעיניו אל מה שהיה מדברים אשר ילקחו בתחבולה ודקות המלאכה ותכבד היותם, וזה שאין ראוי שיוקש לא הענינים האלהיים הענינים האנושיים, זה תורף דבריו, כמו שידעת וכבר הישרתיך אל המקומות אשר תאמת מהם כל מה שזכרתי לך, מהתבוננות אלו הנקודות אשר הם מרכזי הגלגלים היוצאים, אנה יפלו, שאני לא שמעתי כלל מי ששם זה אל לבו, וזה יתבאר לך מדיעת שיעור קוטר כל גלגל וכמה בין שני המרכים בחצי קוטר הארץ, כפי מה שעשה המופת הקבאי"י באגרת המרחקים, שאתה כשתבחן המרחקים ההם יתבאר לך אמתת מה שיעורתיך עליו, והתבונן רב אלו הספקות אם יהיה מה שזכרו אריסטו¹ בחכמה הטבעית הוא האמת, כי לפי דעתו אין גלגל היקף, ולא חוץ למרכז, וכולם יסוב סביב מרכז הארץ, ואיך ימצאו לכוכבים אלו התנועות המתחלפות, אי שיש שם צד שיתכן עמו שיהיה התנועה סבוכית

שה

אפודי

שם טוב

דבר נח : ה שאפשר שיתנועע הקטן תוך הגדול. ר"ל שהענין כן הוא חלפת שיתנועע הגלגל הפנימי ולא יתנועע הגלגל החיצון : ו ואי אפשר שיתנועע הגדול וכו'. ר"ל שאי אפשר בשום דבר שיתנועע הגדול ולא יתנועע הקטן, כי כאשר יתגלגל החלק העב מן הגלגל וירצה שיעבור החלק הקטן הקצר יהיה הענין נמנע אם לא שיתנועע עמו גלגל הפנימי הקטן, וזה שאמר הרב על אי זה קוטר שידמן : ו אלא אם מהיה התנועה על הקוטר העובר וכו'. ר"ל שאם תהיה תנועת הגלגל הגדול המקיף על הקוטר העובר בין שני המרכים יהיה אפשר שיתנועע הגלגל הגדול ולא יתנועע הקטן, כי החלקים העבים הגדולים יתגלגלו תוך החלקים הגדולים והחלקים הדקים הקטנים יתגלגלו בחלקים ההם בעצמם : ח כי כשיתנועע העליון וכו'. ר"ל כשיתנועע הגלגל העליון ולא תהיה תנועתו על הקוטר העובר בין ב' המרכים אז יחוייב שיעיף את אשר תחתיו : ט ולא נמצא הענין כן וכו' נשמים אחרים מגשמי הגלגלים, וזה נשם בלתי שומר תמונתו אשר הניח חכם רבי לוי בן גרשון ז"ל :

פרק

יתנועע על דבר נח וזה גלגל ההקף אם הוא נח נמצא יהיה מתנועע על הגלגל אשר הוא בלתי נח : שאפשר שיתנועע הקטן תוך הגדול. ר"ל שהענין כן באמת שאפשר שיתנועע הפנימי ולא יתנועע הגלגל החיצון ואי אפשר בשום דבר שיתנועע הגלגל הגדול ולא יתנועע הגלגל הקטן, כי כאשר יתגלגל החלק העב מהגלגל וירצה שיעבור חלק הקטן הקצר היה הענין נמנע אם לא שיתנועע עמו הגלגל הפנימי הקטן, וזה שאמר על אי זה קוטר שידמן : אלא אם תהיה התנועה על הקוטר העובר בין שני המרכים. אז יהיה אפשר שיתנועע הגלגל הגדול ולא יתנועע הקטן כי החלקים העבים הגדולים יתגלגלו תוך החלקים הגדולים והחלקים הדקים הקטנים יתגלגלו בחלקים ההם בעצמם : כי כשיתנועע העליון יניע. ר"ל כשיתנועע הגלגל העליון ולא תהיה תנועתו על הקוטר העובר בין שני המרכים אז יחוייב שיעיף את אשר תחתיו : ו לא נמצא הענין כן וכו' נשמים אחרים מגשמי הגלגלים. וזה נשם בלתי שומר תמונתו אשר הניח החכם רלב"ג ז"ל. וזה הפרק פירשנו כפי מה שפירש אש"ד כי נשמות

מורה נבוכים חלק שני פרק כה

שזה שלמה יראה בה מה שיראה, אלא באחד משני שרשים או כשניהם יחד, וכל שכן בהיות כל מה שזכר במלמדים מגלגל סבובי היות ונמטותו לצד נקודה יוצאת חוץ למרכז העולם, וחץ למרכזו היוצא, ימצא בו מה שימנה כפי הנחת השרשים ההם לא יחסר חלק אחד, ויעיד על אמתת זה, אמתת הלקויות הנמנות בשרשים ההם תמיד, ודקדוק עתותם, וזמני חשכם, ושיעורו, ואין ציוויר עוד שוב הכובע עם שאר תנועותיו מכלתי לגלגל היקף, ואין אפשר עוד שידומה שם לגלגל או תנועה סביב לא מרכז עומד, וזה הכלכל באמת. וכבר בארתי לך פנים בפנים שזה כלו לא יתחייב בעל התכונה, שאין כוונתו שיניד לנו צורת מציאות הגלגלים איך הוא, אבל כוונתו שיניח תכונה שיתכן בה שיהיו התנועות סבוביות ושוות ומסכימות למה שיושג לעין, יהיה הענין כן או לא יהיה, וכבר ידעת שאבוככ"ר כן אלצאי"נ יספך בדבריו במבנים הידע אריסטו יציאת מרכז השמש ושתק ממנו, והתעסק במה שיתחייב מן הנמיה, להיות פעל יציאת המרכז אינו מובדל מפעל הנמיה, או לא השיגו, והאמת שהוא לא השיגוהו ולא שמעו כלל, כי הלמודים לא נשלמו בזמנו, ואילו שמעו היה מכחיש אותו הכחשה גדולה, ואילו התבאר לו היה נבוכ בכל מה שהניחו בזה המין מבוכה גדולה, ואשר אמרתיו לפנים (סוף פ' כ"ג מה) הוא אשר אשנהו עתה, והוא שכל מה שזכר אריסטו מתחת לגלגל היתה נמשך על הקש, והם ענינים ידועי העלה מתחייב קצתם לקצתם, ומקומות החכמה בהם וההשגחה הטבעית מבוארים גלויים, ואמנם כל מה שבשמים לא ידע האדם דבר ממנו אלא בזה השעור הלמודי המעמ, ואחיה תראה מה שבו. ואני אוסר ע"צ מליצת השיר, השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם, ר"ל שהשם תבדיל ידע אמתת השמים ומבנים ועצמם וצורתם ותנועותם וסבותם והשלמות, אמנם מה שתחת השמים נתן יכולת לאדם לדעתו, מפני שהוא עולמו וביתו אשר יד בו והוא חלק ממנו, וזהו האמת, כי סבות הראיה על השמים נמנעות אצלנו, כבר רחקו ממנו ונעלו במקום ובמעלה, והראיה הכוללת מהם שהם הורגו על מניעם, אבל שאר ענינים הוא ענין לא יגיעו שכלי האדם לדיעתו, והמריה המחשבות במה שלא יגיעו להשגתו ואין כלי להם שיגיעו בו, אמנם הוא חסרון דעת או מין מהשגעון, אבל נעמוד אצל היכולת ונניח הענין במה שלא יושג בהקש, למי שבאהו השפע האלהי העצום עד שיהיה ראוי שנאמר עליו פה אל פה אדבר בו, זה תכלית מה שאצלי בזאת השאלה, ואפשר שיהיה אצל זולתי מופת יתבאר לו בו אמתת מה שמופך אצלי, ושללתי בחזיתי לאמת שאני בארתי בלבוש אלו הענינים, ואני לא שמעתי מופת על דבר מהם ולא ידעתי:

פרק כה דע כי אין בריחתנו מן המאמר בקדמות העולם מפני הכתובים אשר באו בתורה בהיות העולם מחודש, כי אין הכתובים המורים על חידוש העולם יותר מן הכתובים המורים על היות השם נשם, ולא שערי הפירוש סתומים בפנינו ולא נמנעים לנו בענין חידוש העולם, אבל היה אפשר לנו לפרשם כמו שעשינו בהרחקת הנשמות, ואולי זה היה יותר קל הרבה, והיינו יכולים יותר לפרש הפסוקים ההם ולהעמיד קדמות העולם, כמו שפירשנו הכתובים והרחקנו היותו ית' נשם, ואמנם הביאנו שלא לעשות זה ושלל נאמינהו, כ' סבות, האחת מהם שהיוות השם בלתי נוף תבאר במופת, ויתחייב בהכרח שיפורש כל מה שיהלוק על פשוטו המופת, וידע שיש לו פירוש בהכרח, וקדמות העולם לא התבאר במופת ואין צריך שידחו הכתובים ויפורשו מפני הכרעת דעת שאיפשר להכריע סותרו בפנים מן ההכרעות, זה סבה אחת. והסבה השנית כי האמננו שהש"י בלתי נשם לא יתור לנו דבר מיסודי התורה ולא יכזיב מאמר כל נביא, ואין בו אלא מה שיהשבו הפתאים שבוה כנגד הכתוב, ואינו כנגדו כמו שבארנו אבל הוא כוונת הכתוב, אבל אמונת הקדמות ע"צ אשר יראה אותו אריסטו שהוא על צד החיוב ולא ישתנה טבע כלל ולא יצא דבר חוץ ממנהו, הגנה היא סותרת הדת מעקרה * ומכונה לכל אות בהכרח ומבטלת כל מה שתחיל בו התורה או תפחיד ממנו

פרק כה א ומכונה לכל אות כהכסה. ר"ל שמונת בעונותי זאת סתמה לא למדתיה ולכן נמשכתי אחר הכסס הנזכר בפירושו:

פרק כה דע כי אין בריחתנו מן המחלוקת בקדמות העולם. אחר שהגיע הרב בגבולו באלו הענינים רמו למה ברח מן המחלוקת בקדמות העולם, והוא כי לפי שהקדמות לא באו עליו מופת ובעבור שהוא מוסר ליסודי התורה ויכוח מחלוקת כל נביא, לא צעור שהכתובים אשר באו בתורה מורים היות העולם מחודש, כי אפשר שיפורשו כמו שעשינו בהרחקת הנשמות עם שם רבים. ואולי היה יותר קל ביאור הכתובים המורים על החידוש לפרשם על דעת הקדמות ממה שפירשנו הכתובים והרחקנו היותו נשם, אבל פשוט זה צעור שתי סבות הנזכרות, צעור שלא בא מופת על קדמות העולם כמו שצא מופת על היותו בלתי נשם, ואף שלא יבא מופת עליו אלא טענות מספיקות, אם לא היה סותר לדת כלל היינו מפרשים אותו, ואם היה סותר לדת כלל היינו מחושים על שבעולם קדמות היינו מחלוקת הכתובים על הקדמות, אבל צעור שימנעו חלו שני הדברים שלא בא מופת על הקדמות והוא סותר כל יסודי הדת, הרחקנו מהקדמות ולא פירשנו הכתובים כפי אמונת הקדמות, כי מה שזכר אריסטו שהוא ע"צ החיוב ולא ישתנה טבע כלל היא מוסרת הדת ומכונה לכל אות

מורה נבוכים חלק שני פרק כה בו

האלהים, אלא אם יפורשו האותות נ"כ כמו שעשו (ה) בעלי התוך מן הישמעאלים ויצאו בזה למין מן ההיזיה, ואמנם אם יאמין הקדמות על הדעת השני אשר בארנוהו והוא דעת אפלטון, והוא שהשמים נ"כ היום נפסדים, הדעת ההוא לא יסתור יסודי התורה ולא תמשך אחריו הכוזבת האותות, (ג) אבל העברתם, ואפשר שיפורשו הכתובים עליו (ו) וימצאו לו דמיונות רבות בכתובי התורה וזולתם שאיפשר להתלות בהם וגם יהיו לראיה, אבל אין הכרח מבוא אומנו לזה אלא אם התבאר הדעת ההוא במופת, אמנם כל עת שלא יתבאר במופת לא זה הדעת נמה אלו, ולא הדעת ההוא גם כן נביש אלו כלל, אבל נבין הכתובים כפשוטיהם, ונאמר ב כי התורה הגידתנו ענין לא יתע כחנו להשגתו, ג (ד) והאות מעיד על אמתת מענותינו. ודע כי עם האמנת חדוש העולם יהיו האותות כלם אפשריות ותהיה התורה אפשרית, ותפול כל שאלה שתשאל בזה הענין, עד אם יאמר למה שם השם נבואתו בזה ולא נתנה לזולתו, ולמה נתן השם תורתו לאומה מיוחדת ולא נתנה לאומה אחרת, ולמה נתנה בזה הזמן ולא לפניו ולא לאחריו, ולמה צוה באלו המצות והזהיר באלו האזהרות, ולמה ייחד הגניא באלו הנפלאות הנזכרות ולא היו זולתם, ומה כוונת השם באלו התורות, ולמה לא שם אלו הענינים המצוה בהם והמזהיר מהם בטבענו אם היתה זה כוונתו, יהיה מענה אלו השאלות כולם, שיאמר כי רצה או כן גזרה חכמתו, כמו שהמציא העולם כשרצה על זאת הצורה, ולא נדע רצונו בזה או אופני החכמה ביחד צורתו חסנו, כן לא נדע רצונו או חיוב חכמתו ביחד כל מה שקדמה השאלה עליו, ואם יאמר אומר שהעולם כן התחייב, יתחייב בהכרח שישאלו השאלות ההם כלם, ואין לצאת מהם כי אם במענים מגונים יקבצו ההכזבה והבטול לכל פשוטי התורה, אשר אין ספק בהם למשכיל שהם כפי הפשוטים ההם, וספני זה היא הבריחה מזה הדעת, לזה כלו ימי החשובים ויכלו בחקירה על זאת השאלה, שאילו התבאר החדוש במופת ואפי' על דעת אפלטון יפול כל מה שדברו עליו הפילוסופים סרה, וכן אלו התאמת להם מופת על דעת אריסטו' תפול התורה בכללה ויעקת הענין לדעות אחרות, הנה כבר בארתי לך כי הענין כולו נתלה בזה המבוקש, ^ד ודעוהו:

פרק כו ראיתי לרבי אליעזר הגדול דברים בפרקים המפורסמים (ה) הנודעים בפרקי ר"א, לא ראיתי מעולם יותר זרים מהם בדברי אדם מן הנמשכים אחר תורת סרע'ה, זה שהוא אמר דבר שמע לשונו, אמר שמים מאי זה מקום נבראו מאור לבושו לקח ונמה כשלמה והיו נסתחין והולכין, שנאמר עוטה אור כשלמה נוטה שמים ביריעה, והארץ מאי זה מקום נבראת משלש שחתח כסא הכבוד לקח חורק, שנאמר כי לשלל יאמר הוא ארץ. זה לשון זה המאמר שנא' שם, ואני תסיה זה

אפשר

שם שוב

הקדמות מזכרת אותם הניבוי ופלאותיו, שלפי ההקדמות אין הענין יולא מקבע בשום פנים: ב ב כי הסוד הנדפס וכו', ר"ל שפורטת הקדמה הגדולה למונח המדוע, אשר לא יגיע כח שכלנו לבאר במופת: ג והאות מעיד וכו'. ר"ל עוד פעמים אחרת להאמת המדוע, כי האותות והמופסים הם פנינים יולאים מן הסבב ולפי אמונת ההקדמות יהיה עקר מליאותם, א"כ האות מעיד על מדוע העולם: ד ודעוהו. ר"ל כי ראוי לאדם שיחום על כבוד קונו:

מות נכבדה, אחר שהכל נמשך אחר החיוו, כי אין הענין יולא חוץ מהטבע ואם יסתנה העול נסתנה העל, ומצטל נ"כ כשנר וטבעו, כי זה לא ימשך בדרך טבע אלא כפי הרצון האלקי לאזכרו ולשומרי מצותיו: ודע כי עם אמונת מדוע העולם יהיו האותות כלם אפשריות ותיבה התורה אפשרית, כי כל התורה נסים וכו' חוץ מהטבע כמו שאמרנו חכמינו ו"ל כשנרא הקב"ה את העולם גור העליונים למעלה והתחתונים למטה כל ליתן את התורה בטל את הכורה שיהיו העליונים למטה והתחתונים למעלה, ולכן אם העולם מתחדש יהיה הכל אפשרי כי כפה שאמר כי התורה כלה נמנעת: הנה כבר התבאר לך כי הענין כלו נתלה בזה המבוקש. ודעוהו, הרצון בו שאם יאמין לאדם קדמות העולם תפול כל התורה כלה ולכן ראוי לאדם שיחום על כבוד קונו:

פרק כו ראיתי לר' אליעזר הגדול וכו', אחר שהגיד הכרז יסוד כל התורה כלה שהעולם מתחדש, כינוי דבר כי מלד וכו' מאמר מיוחד לגדול הדור שכלל ישראל וגדוליהם וכו' והקדמה כלה שהעולם מתחדש, כי חיוה על אמונת הקדמות, והוא אמרו ראיתי לר' אליעזר הגדול וכו'. והמאמר הזה שאמר שמים מאי זה מקום נבראו מאור לבושו לקח וטטה כשלמה שנאמר עוטה שמים ביריעה, הארץ מאי זה מקום נבראת משלש שחתח כסא הכבוד לקח חורק שנאמר כי לשלל יאמר הוא ארץ, זה המאמר הזה הנחתה כדברי זה החכם, ואחר אשר הניח המאמר, ספק עליו ואמר, ואני תמה זה החכם מה האמין, אם האמין שהוא מן השקר שמתלה

קישקש

שהשם יתברך המציא אותם הדברים מולתם כמו שתרצה זה הרבה במעשה בראשית, כמו אדם הנחמד מהאדמה והבהמות והחיות: (ז) והאות מעיד על אמתת מענותינו, מירוש ענין האותות מעיד על מענותינו שהכל בקונת סכנון ורצון רוצה: **פרק כז** (ה) הנודעים בפרקי רבי אליעזר, הרצון בזה שהם נקראים

פרק כה (ה) בעלי התוך, הרצון בו בעלי הסתר שם לא יבינו המסקים כפשוטיהם: (ג) אבל העברתם, הרצון בזה שהאותות אפשריות, כי מלח העברה בזה הספר במקומות רבים רוצה בזה ענין האפשרות: (ג) וימצאו לו דמיונות בכתובי התורה וזולתם, הרצון בזה שיש דברים רבים

מורה נבוכים חלק שני פרק בו

זה החכם מה האמין, אם האמין כי הוא מן השקר שימצא דבר לא מדבר, וא"א מבלתי חסר יתהוה ממנו מה שיתהוה, ולזה בקש לשמים ולארץ מהיכן נבראו, ^א (ג) ואי זה דבר הגיע מזה המענה, יתחייב שיאמר לו ואור לבוש מהיכן נברא, ושלש שתחת כסא הכבוד מהיכן נברא, וכסא הכבוד עצמו מהיכן נברא, ^ב ואם ירצה באור לבשו דבר בלתי נברא, וכן כסא הכבוד דבר בלתי נברא, יהיה זה רחוק מאד, ^ג וגם יהיה מורה בקדמות העולם אלא שהוא כפי דעת אפלטון, ^ד אמנם היות כסא הכבוד מן הנבראים, החכמים כתבו בזה, אבל על פנים זרים, אמרו שהוא נברא אחר העולם, אמנם כתובי הספרים לא זכרו בו בריאה כלל, בלתי מאמר דוד ע"ה, ^ה בשמים הכין כסאו, ^ו (ד) והוא מאמר יסבול הפירוש מאד, ^ז אמנם הנצחות בו הנה כתוב, אלה ה' לעולם תשוב כסאך לדור ודור, ^ח ואם היה ר"א מאמין קדמות הכסא, ^י א"כ יהיה תאר לשם, לא גוף נברא, ואין אפשר שיתהוה ^י דבר.

שם טוב

שימאל דבר מלא דבר ואלא מכלתי חסר יתהוה ממנו ולכן בקש לשמים ולארץ מהיכן נבראו, כשיגיע ויאמר שהוא מאור לבשו ישאר שאמר ואור לבשו מהיכן נברא, ואם ירצה באור לבשו דבר בלתי נברא וכן כסא כבודו דבר בלתי נברא וסאכא קדמון, זה יסוד רחוק מאד וגם יהיה מורה בקדמות העולם, אלא שהוא כפי דעת אפלטון שהעולם נתקוה מנושא והיה חומר קדום : **אמר** שם טוב אפלא ממחמר הרב שאמר כי לפי דעת ר' אליעזר הגדול יהיה כסא הכבוד דבר בלתי נברא, כי כסא הכבוד הוא השמים והשמים כבר יוחם להם בריאה כמו שאמר שמים מהיכן נבראו מאור לבשו של הקב"ה, אם לא יהיה כסא הכבוד דבר וזולתו לא יעיוור כי השמים הם כסא כבודו כמ"ש השמים כסאי : עוד אמר הרב אמנם היות כסא הכבוד מן הנבראים כד"ר כתב על החכמים שהוא מכלל הנבראים אבל אמרו שהוא נברא על פנים זרים, כי היה אחד משבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם, אמנם כתובי הספרים לא זכרו בו בריאה כלל, בלתי מאמר דוד ע"ה בשמים הכין כסאו והוא מאמר יסבול הפירוש מאד, ואם כסא הכבוד הוא השמים כמו שאמר הכתוב השמים כסאי איך אמר הכתוב לא זכר בו בריאה כי כבר אמר בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ, אם לא יהיה השמים שמים הנזכר בלתי פסוק הרקיע כפי דעת החכם ראבי"ע ז"ל, כי בבריאה הוא באלו הדברים התחתונים, ולא דבר הכתוב בדברים העליונים כלל :

אמר שם טוב והנה לפי דעת הרב כפי מה שהבין מ' אליעזר הגדול שהשמים הם שמים כפשוט אמר שאמר שהחמר שלהם אינו כחמר אלו הנשמים ההווים הנפסדים, ויבא הדבר כן, השמים הם נבראים ממור לבשו, וכסא הכבוד הם השמים, אם כן הם מחודשים, אם כן איך יאמר שכסא הכבוד לפי דעת ר' אליעזר הוא קדמון ויהיה סובר דעת אפלטון, אלא אם נאמר שכסא הכבוד הוא גלגל ערבות וזה דבר בלתי נברא ואולם שאר הגלגלים הם נבראים ממור לבשו, וזה רחוק מאד, כי השלש אשר נתקווה ממנו הארץ שהוא היסוד הראשון הוא תחת כל הגלגלים לא תחת ערבות : עוד אמר הרב אמנם הנצחות כסא הכבוד הנה כתוב כמ"ש אלה ה' לעולם תשוב כסאך לדור ודור, ואם היה רבי אליעזר מאמין קדמות הכסא אי

אמר

פרק בו א ולי זה דבר הגיע מזה המענה. ר"ל אם היה מאמין שאין השקר שימצא דבר מן ההעדר וזה היה שואל לשמים ולארץ מהיכן נבראו, ר"ל מאיזה חסר נתקוה, איך הספיקה התשובה כמה שהגיע מאור לבשו או משלש שתחת כסא הכבוד, כי עדיין הסמיך שהשאלה י"כ ואור לבשו או הכסא הכבוד או השלש מהיכן נבראו אחר שא"ש שיתקוה דבר מן ההעדר לפי המונח : ב ואם ירצה באור לבשו דבר בלתי נברא וכו'. ר"ל אם ירצה באור לבשו נאמא בעל חסר קדמון, וכן ר"ל שאמר כסא הכבוד שהוא גלגל ערבות שהוא קדמון, והעולם השפל נברא מהחומר השפל שתחת הגלגלים והוא השלש. זה הענין יהיה רחוק מאד, גם יהיה מורה על קדמות העולם והוא שיהיו בעלי חסר קדומים, וזהו הנראה באור לבשו ושיהיה גלגל ערבות והוא הנראה בכסא הכבוד קדמון, אלא שזאת הסברה מהקדמות לפי דעת הכהנה היא נוסה לדעת אפלטון, ובאור זה כי לפי דעת אפלטון השמים ג"כ הווים בלתי נפסדים, ולפי זאת ההנחה הכסא הכבוד והוא גלגל ערבות בלתי הוה אבל הוא קדמון, אמנם זאת הסברה מסכתת עם אפלטון כשהחמר השפל הווה נסד, ומפני זה אמר הרב על דעת אפלטון, ואם קים הענין כן יהיה רחוק מאד שיהיה כסא הכבוד והוא גלגל ערבות קדמון : ג אמנם היות כסא הכבוד מן הנבראים. ר"ל אמנם שנברא שהכסא הכבוד והוא ערבות מן הנבראים כבר כתבו החכמים ז"ל בזה : ד אמנם הנצחות בו. ר"ל אמנם שגלגל ערבות עם היסוד נברא מן האין שיהיה נלחי בעתיד הנה הוא מבורר מן הכתוב אלה ה' וכו', ואם כן הוא מבורר שאין ראוי שנאמר שכסא הכבוד והוא ערבות יהיה קדמון אחר שהחכמים ז"ל סוברים שהוא מחודש א"כ אין ראוי שיתקוה בשום דבר זה הדעת לר' אליעזר הגדול, ר"ל שישבור שכסא הכבוד יהיה גלגל ערבות ושיהיה בלתי נברא : ו ואם היה ר"ל אליעזר מאמין קדמות הכסא, ר"ל אם נאמר שישבור שהכסא הוא קדמון אחר שלש שאל אח"כ וכסא הכבוד עמו מהיכן נברא ואם כן הענין הוא שורש מונח שיהיה הכסא קדמון, אמנם נאמר שזה הכסא התחולל אינו רוצה לומר גלגל ערבות שאם הענין כן יצא אל אמונת הראשון, אבל נאמר שהכסא הוא מאר עלמנותו יתעלה וגדולתו אשר היא קדומה : ו א"כ יהיה תואר לשם. ר"ל לפי זאת ההנחה יהיה

לדור ודור, ואם היה רבי אליעזר מאמין קדמות הכסא אי

קרקשקש

נקראים פרקי רבי אליעזר : (ג) ואי זה דבר הגיע מזה המענה, הירצון בזה שראוי שיושם בתשובתו זה המענה שיאמר לו מאור לבשו, וצריך שיאמר לו ואור לבשו מהיכן נברא : (א) ג"כ מה ה' בקדמות העולם, פירוש אמר לבשו וכסא הכבוד בלתי נבראים א"כ הם קדומים : (ד) והוא מאמר

יהיה רבי אליעזר : (ג) ואי זה דבר הגיע מזה המענה, הירצון בזה שראוי שיושם בתשובתו זה המענה שיאמר לו מאור לבשו, וצריך שיאמר לו ואור לבשו מהיכן נברא : (א) ג"כ מה ה' בקדמות העולם, פירוש אמר לבשו וכסא הכבוד בלתי נבראים א"כ הם קדומים : (ד) והוא מאמר

לעולם

מורה נבוכים חלק שני פרק כו

דבר מתואר, ויותר נפלא מאמרו אור לבושו, ¹ סוף דבר הוא דבר יכלכל כל בעל הדת היועך אמונתו מאד מאד, ולא התבאר לי בו פירוש מספיק, ואמנם זכרתי לך שלא תטעה בזה. אלא שעל כל פנים כבר הועילנו בו תועלת גדולה, שהוא באר שחמך השמים בלתי חמך הארץ, ושהם שני חמרים נבדלים מאד, האחד מיוחס לו ית' למעלתו וגדולתו והוא מאור לבושו, והחומר האחר רחוק מאורו יתעלה וזוהר, והוא החומר התחתון, ושבוהו משלל שהוא תחת כסא הכבוד, והוא אשר שמיני שאפרש מאמר התורה ותחת גליו כמעשה לבנת הספיר, שהם השינו במראה הנבואה ההיא אמתת החמר הראשון והתחתון, כי אונקלוס שם גליו שבים אל הכסא כמו שבארתי לך, (ס) וזה באר שהלכן ההוא שתחת הכסא הוא חמר הארץ, וכבר שנה ר"א זה הענין בעצמו וגלה בו, ר"ל היותם שני חמרים עליוני ותחתוני, ושואין חמר הכל אחד, והוא סוד נדול (י) לא תקל בביאור גדולי חכמי ישראל בו, שהוא סוד מסודות המציאות וסתר מסתרי התורה, בבראשית רבה אמר, רא"א כל מה שיש בשמים בריאתו מן השמים, וכל מה שיש בארץ בריאתו מן הארץ, והתבונן איך באר לך זה החכם כי חמר כל מה שבארץ חמר אחד משותף, ר"ל כל מה שתחת גלגל הירח. וחמר כל השמים ומה שבהם חמר אחד אינו זה. ובאר בפרקיו זה החדוש המוסף, ר"ל ² מעלת החמר ההוא וקרבנות לו, ³ וחמרון זה ⁴ וטובל מקובו גם כן, ⁵ (י) ודע זה:

פרק

אפרי

שם טוב

כסא הכבוד תואר עמוסו ית' וגדולתו והוא אפרי עתהום העולם מתואר: ז סוף דבר הוא דבר. ר"ל שממחמך ז הכסא היה נראה דעת קדמות השלש, ומונחם אלו עליו אפרי סוכר דעת הקדמות לכן ממחמך מונחם: ח מעלת החמר ההוא וקדמותו לו. ¹ ר"ל שהחמר הנגליל הוא במעלה גדולה וקדמה ממנו יתעלה יותר מן החמר השפל: ט וחמרון זה. ר"ל וחסרון זה החמר השפל: י וטובל מקובו. ר"ל שגבול מקום החמר השפל הוא תחת כסא הכבוד שהוא תחת גלגל הירח: כ ודע זה. ר"ל שגדע כי שני חמרים נבדלים הם חמר השפל וחמר הנגליל, ונדע ג"כ סכרת ר' אליעזר מה היא:

ושמרו משלג שתחת כסא הכבוד והרחיקו ממנו למה שהוא רחוק מטבע האלכי, כי ההיולי הוא נמצא בכח ואין לו מעצמו צורה המלוות וכו' ומתנגד לשם יתעלה מלך שהוא פעל לא יתערב עמו כל כלל, ואמנם השמים עם שיש להם חמר הם בפעל חמר בעצמם ומאירים לעולם ואין להם שום כח אלא התנועה וכו' השלמות הנמצא להם כי נמצא לעולם בפעל לא כנשמי הבעלי חיים שיתנועעו פעם ויונחו פעם. והנה ביאר לנו ר' אליעזר הגדול היותם שני חמרים בעליונים והסתתוים ושואין חמר הכל אחד, וזה סוד גדול, כי חמר הכדרים ההויים הנפסדים אינו חמר הכדרים הנצחיים, כי אם היו משותפי חמרי הכדרי הכל נצחי או הכל הוי נפסד, והויה לנו שנית שחמר כל השמים הוא חמר אחד, וזהו חמר שלישית שחמר השמים הוא חמר מעולה וכנכד ולכן ייוחס לאורו למעלת החמר ההוא וקדמותו לו וחמרון זה החמר ואיך הוא רחוק ממנו: ואמרו ודע זה ר"ל שגדע אלו הכדלים ודע גם כן סכרת רבי אליעזר הגדול מה היא: אמר שם טוב לא ידעתי למה התגלגל הרב בזה החמר, כי אף שהשמים יתאחדו וכל כבאם הם מתחברים ויש להם סכות, ויאמר רבי אליעזר הגדול השמים מאי זה דבר נבראו, והרצו בו אי זה סכה ועמידים ויקיימם, ויאמר כי הסכות הקיימות להם הם השללים הנבדלים אשר הם מתחדים לפעמים האל יתעלה, וזה אמרו מאור לבושו, ולמה שהשמים אחר שנתקחו לא יפסדו ראוי שיוחסו אל סכות נצחיות, כי סכת הנצחיות יחוייב שיהיה נצחי מתמיד, וכבר ידעת מההכמים הפילוסופים כמ' צ"ס ארמונת צהר שגלגללים נמשכים וחמריים מהשכלים הנבדלים, והוא דעת הרב, אם כן יהיה אומרו שמים מאי זה סכה ומה היא סכת ביויחס, בין שיהיה העולם קדמון או מחדש כי הכל אחד, רצה לדעת מהו סכנתם על צד החיוב. ואמר שם השכלים הנבדלים שם אור לבושו ולכן היו נצחיים בלתי נפסדים כפי הדעת חזריו או קדומים כפי דעת הפילוסופי, ואמנם הרצן אשר יכלול כל מה שהוא תחת גלגל הירח כמו שחמר הללו את ה' מן הרצן אחר שכל אלו הויים ונפסדים יחוייב שיהיה התחלה להם בלתי תחלתית הנצחיות, ואמר שהוא ההיולי הראשון אשר אין לו מציאות מעצמותו וכו' רחוק מאד מהסכה הראשונה במדרגה במקום, וזכות הכדרים הנפסדים, על צד החמר הוא ההיולי הראשון, ועל צד הפועל הוא הכרם השמימי שהוא כסא הכבוד, לכן ייוחס שכל אלו הנמצאות נקחו מההיולי הראשון שם תחת כסא הכבוד, והכן כי הוא נפלא, וזה הביאור נאות לכל הדעות, אלא שאין ראוי לומר שרבי אליעזר הגדול היה מאמין בקדמות, ולכן יפורש כפי הקדוש, ויהיה פירוש מנזאר בלתי שנאמר שיכלול לכל בעל דת, ויותר יכלול לכל בעל שכל שסכא הכבוד נברא

קודם

קרישקש

בלתי נחשב בעיניך אותו הבאור שעשה ר' אליעזר שהוא מגדולי חכמי ישראל: (י) ודע זה, הרצון בזה כי סגור החלוק אשר בשם הכרם לא יאמר חומר אלא בשחמך הוא סבת התחלפת בקיום ובעמידה, שהחומר האחר שהוא השמים אישיהם עומדים

לעולם נחשב כסאך לרור ורור שנתן בנצחות לכסא שחמר הכסא בנצחות כמו שחמר עצמו: (ס) וזה ביאר שהלובן ההוא שתחת הכסא הוא חומר הארץ כמו שבארתי במעשה לבנת הספיר בו: (י) לא תקל בביאור חכמי ישראל, הרצון בזה לא יתיר

מורה נבוכים חלק שני פרק כז כח

פרק כז כבר יצאנו לך שהאמנת חדוש העולם הוא יסוד התורה כלה בהכרח, אמנם הפסדו אחר שהתחדש ונתתהו אינו אצלנו יסוד תורה, ולא יפסיד עלינו דבר מאמונתנו בהאמנת התמדתו. ואולי תאמר הלא כבר התבאר שכל הוה נפסד ואם הוא נתהו הנה יפסד. דע כי זה לא יתחייב לנו, שאנחנו לא אסרנו שנתהוה כמשפט התהוות הדברים הטבעיים המחוברים לסדר הטבעי. כי המתהווה הוא על המנהג הטבעי, יתחייב הפסדו בהכרח על מנהג הטבעי, כי כמו שטבעו הייב שלא יהיה נמצא ואחר כך היה, כן כמו כן בהכרח יחייב שלא יהיה נמצא כן לעולם, שכבר התאמת שזאת ההווה כלתי מתמדת החיוב לו לפי טבעו. אמנם לפי מענתנו התורנית אשר היא מציאות הדברים והפסדם לפי רצונו יתעלה לא ע"צ החיוב, לא יתחייב לנו לפי זה הדעת שהוא ית' כאשר המציא דבר לא היה נמצא, שיפסד הנמצא שהוא בהכרח, אבל הענין נתלה ברצונו, ואם ירצה יפסידהו ואם ירצה ישאירהו בנזרת חכמתו, הנה הוא אפשר שישאירהו לנצח נצחים ויתמידהו בהתמדתו יתעלה. כבר ידעת שכסא הכבוד אשר כתבו החכמים בהיותו נברא, שלא אסרו כלל שיעדר, ולא נשמע כלל בדברי נביא ולא חכם שכסא הכבוד יפסד או יעדר, אבל הכתובים אומרים בנצחותו. וכן נפשות החשובים הם לפי דעתנו נבראים לא יעדרו כלל, ולפי קצת דעות מי שימשך אחר פשוטי המדרשות שנופותיהם גם כן יהיו מעונגים תמיד לנצח נצחים, כאמנת מי שהתפרסמה אמונתם באנשי נן עדן. (6) סוף דבר הענין יחייב שלא יתחייב הפסד העולם בהכרח, ולא נשאר אלא צד הגדת הנביאים והחכמים, אם באה ההגדה בשוה העולם יפסד עכ"ל או לא, כי רב המונינו יאמינו שזוה באה ההגדה בו, ושזוה העולם יפסד כלו, והנה אבאר לך כי הענין אינו כן אבל כתובים רבים באו בנצחותו. וכל מה שבא מפשוטו של דבר שיראה ממנו שיפסד הענין, כמובא בו מאד שהוא מטל, א כמו שאבאר, ואם ימאן זה אחד מן הנמשכים אחר פשוטי הדברים ויאמר ש"א לא יוכל שיהאין הפסדו לא יקפידו עליו, אלא צריך שיודיעוהו ב שאין הפסדו הכרחי להיותו מתודש, אבל יאמין זה לפי דעתו בהאמין (3) למגיד כמשל שהוא אשר הבינוהו הוא כפשוטו, ואין הפסד בזה בתורה בשום פנים :

פרק כח הרבה מאנשי תורתנו חשבו כי שלמה ע"ה יאמין הקדמות, וזה פלא איך ידמו באדם שהוא מאנשי תורת מרע"ה שיאמין בקדמות, ואם יחשוב אדם שזה נמיה ממנו מדעות התורה ויצאיה מעקרי הדת, חלילה לאלהים, איך קבלוהו ממנו רוב הנביאים והחכמים ולא חלקו עליו בו ולא נגוהו לאחר מותו, כמו שנמצא שחיבוהו בנשים נכריות חולתם, ואמנם א הביא לחשב

שם מצב

קודם בריאת העולם, אם רצו בו קדימה ומנית, ואם רצה בו הקדימה בטבע, או קדימה בסבה הדבר מנואר שכסא הכבוד נברא קודם בריאת העולם כי הוא קודם בטבע ובסבה כפי מה שיתבאר בחי מהשטע, ויזלזלו זה גם כן בהקדמות אשר עשה הרב :

פרק כז כבר יצאנו לך שהאמנת חדוש העולם הוא יסוד התורה כלה בהכרח, אמנם הפסדו אחר שהתחדש ונתתהו אינו אצלנו יסוד תורה, ולא יפסיד עלינו דבר מאמונתנו בהאמנת התמדתו. ואולי תאמר הלא כבר התבאר שכל הוה נפסד ואם הוא נתהו הנה יפסד. דע כי זה לא יתחייב לנו, שאנחנו לא אסרנו שנתהוה כמשפט התהוות הדברים הטבעיים המחוברים לסדר הטבעי. כי המתהווה הוא על המנהג הטבעי, יתחייב הפסדו בהכרח על מנהג הטבעי, כי כמו שטבעו הייב שלא יהיה נמצא ואחר כך היה, כן כמו כן בהכרח יחייב שלא יהיה נמצא כן לעולם, שכבר התאמת שזאת ההווה כלתי מתמדת החיוב לו לפי טבעו. אמנם לפי מענתנו התורנית אשר היא מציאות הדברים והפסדם לפי רצונו יתעלה לא ע"צ החיוב, לא יתחייב לנו לפי זה הדעת שהוא ית' כאשר המציא דבר לא היה נמצא, שיפסד הנמצא שהוא בהכרח, אבל הענין נתלה ברצונו, ואם ירצה יפסידהו ואם ירצה ישאירהו בנזרת חכמתו, הנה הוא אפשר שישאירהו לנצח נצחים ויתמידהו בהתמדתו יתעלה. כבר ידעת שכסא הכבוד אשר כתבו החכמים בהיותו נברא, שלא אסרו כלל שיעדר, ולא נשמע כלל בדברי נביא ולא חכם שכסא הכבוד יפסד או יעדר, אבל הכתובים אומרים בנצחותו. וכן נפשות החשובים הם לפי דעתנו נבראים לא יעדרו כלל, ולפי קצת דעות מי שימשך אחר פשוטי המדרשות שנופותיהם גם כן יהיו מעונגים תמיד לנצח נצחים, כאמנת מי שהתפרסמה אמונתם באנשי נן עדן. (6) סוף דבר הענין יחייב שלא יתחייב הפסד העולם בהכרח, ולא נשאר אלא צד הגדת הנביאים והחכמים, אם באה ההגדה בשוה העולם יפסד עכ"ל או לא, כי רב המונינו יאמינו שזוה באה ההגדה בו, ושזוה העולם יפסד כלו, והנה אבאר לך כי הענין אינו כן אבל כתובים רבים באו בנצחותו. וכל מה שבא מפשוטו של דבר שיראה ממנו שיפסד הענין, כמובא בו מאד שהוא מטל, א כמו שאבאר, ואם ימאן זה אחד מן הנמשכים אחר פשוטי הדברים ויאמר ש"א לא יוכל שיהאין הפסדו לא יקפידו עליו, אלא צריך שיודיעוהו ב שאין הפסדו הכרחי להיותו מתודש, אבל יאמין זה לפי דעתו בהאמין (3) למגיד כמשל שהוא אשר הבינוהו הוא כפשוטו, ואין הפסד בזה בתורה בשום פנים :

פרק כח הרבה מאנשי תורתנו חשבו כי שלמה ע"ה יאמין הקדמות, וזה פלא איך ידמו באדם שהוא מאנשי תורת מרע"ה שיאמין בקדמות, ואם יחשוב אדם שזה נמיה ממנו מדעות התורה ויצאיה מעקרי הדת, חלילה לאלהים, איך קבלוהו ממנו רוב הנביאים והחכמים ולא חלקו עליו בו ולא נגוהו לאחר מותו, כמו שנמצא שחיבוהו בנשים נכריות חולתם, ואמנם א הביא לחשב

קישוק

הרעון בזה שהענין כמו כן לא יחייב השארתו : (3) למגיד במשל אשר נשאוהו על פשוטו, הרעון בזה שמוקדם שנתנו זה צד המשל בענין הפסד השמים והארץ אשר הוא מטל על הריפת סמלכות וחורבן ארצות :

אפודי

פרק כז א כמו שזכר. בערך כ"ס מזה החלק : ב שאין הפסדו הכרחי להיותו מתודש. ר"ל שאין הפסד העולם הכרחי שיעבור שהוא מתודש אבל כבר אפשר לנחותו בעתיד עם היותו מתודש : ג אבל יאמין לפי דעתו. ר"ל אבל האיש ההוא יאמין הפסד העולם כהאמינו פסקי הכתובים המורים לפי המשל שהעולם נפסד, ואינו כן כי הכל משל לא שיפסד העולם : ד ואין הפסד בזה בתורה. ר"ל עם האמינו שהעולם לא יפסד אין זה הזק ליסודות התורה בשום פנים :

פרק כח א הביא לחשוב זה. ר"ל ששלמה האמין הקדמות :

כן כי המתהווה על המנהג הטבעי יפסד על המנהג הטבעי ואין ראוי להאמין שהעולם יפסד שבעבור שהוא הוה, כי נפשות החשובים לפי דעתנו נבראים לא יעדרו כלל, ולפי קצת דעות מי שימשך אחר פשוטי המדרשות שנופותיהם גם כן יהיו מעונגים תמיד לנצח נצחים, כאמנת מי שהתפרסמה אמונתם באנשי נן עדן. (6) סוף דבר הענין יחייב שלא יתחייב הפסד העולם בהכרח, ולא נשאר אלא צד הגדת הנביאים והחכמים, אם באה ההגדה בשוה העולם יפסד עכ"ל או לא, כי רב המונינו יאמינו שזוה באה ההגדה בו, ושזוה העולם יפסד כלו, והנה אבאר לך כי הענין אינו כן אבל כתובים רבים באו בנצחותו. וכל מה שבא מפשוטו של דבר שיראה ממנו שיפסד הענין, כמובא בו מאד שהוא מטל, א כמו שאבאר, ואם ימאן זה אחד מן הנמשכים אחר פשוטי הדברים ויאמר ש"א לא יוכל שיהאין הפסדו לא יקפידו עליו, אלא צריך שיודיעוהו ב שאין הפסדו הכרחי להיותו מתודש, אבל יאמין זה לפי דעתו בהאמין (3) למגיד כמשל שהוא אשר הבינוהו הוא כפשוטו, ואין הפסד בזה בתורה בשום פנים :

פרק כח הרבה מאנשי תורתנו חשבו כי שלמה ע"ה יאמין הקדמות, וזה פלא איך ידמו באדם שהוא מאנשי תורת מרע"ה שיאמין בקדמות, ואם יחשוב אדם שזה נמיה ממנו מדעות התורה ויצאיה מעקרי הדת, חלילה לאלהים, איך קבלוהו ממנו רוב הנביאים והחכמים ולא חלקו עליו בו ולא נגוהו לאחר מותו, כמו שנמצא שחיבוהו בנשים נכריות חולתם, ואמנם א הביא לחשוב זה

עומדים והצורות קיימות בנושאותם בלתי משתנות, והחומר הזה השל כסבה פחיתות ומעט ערכו ואישיהם משתנים והם היותם ונפסדים : **פרק כז (6) סוף דבר הענין יחייב שלא יתחייב הפסד העולם, (מורה נבוכים ח"ב) יד**

ה' נבוכים חלק שני פרק כח

לחשוב זה עליו, מאמר החכמים בקשו לנגח ספר קהלת מפני שדבריו נוטים לדברי מינות, וכן הוא הענין בלא ספק, ר"ל שבפשוטו של ספר ההוא ענינים נוטים לצד דעות זרות מרעות התורה יצטרכו לפירוש, ואין הקרמויות מכללם, ואין לו פסוק יורה על הקדמות ולא ימצא לו בשום פנים פסוק מבואר בקדמות העולם, ואמנם יש לו פסוקים מורים על נצחיותו והוא אמת, וכאשר ראו כתובים מורים על נצחיותו חשבו שהוא מאמין שהוא בלתי מחודש, ואין הענין כן. אמנם לשוננו בנצחות הוא אמרו, והארץ לעולם עומדת (ב) עד שהוצרך מי שלא שער בזה החדוש שיאמר הוסיף המשורר לה, וכן אמרו באמרו יתעלה, עוד כל ימי הארץ, שהוא כל ימי הננויים לה, ואני תמיה מה יאמרו במאמר דוד, יסוד ארץ על מכוניה כל תמוט עולם ועד, ואם יהיה נ"כ אמרו עולם ועד לא יחייב הנצחות, יהיה האל יתעלה א"כ יש לו מדת זמן אחת, כי הכתוב אמר בנצחותו יתעלה ה' מלך עולם ועד, ואשר תדענהו שהעולם לא יחייב הנצחות אלא כשיחזרו בו עד, אם אחריו באמרו עולם ועד, או לפניו באמרו עד עולם, א"כ מאמר שלמה לעולם עומדת, למטה מסאמר דוד ב' כל תמוט עולם ועד, וכבר באר דוד עליו השלום ונלה נצחות השמים והתמדת חקיהם וכל מה שבהם על ענין לא ישתנה לעולם, ואמרו, הללו את ה' מן השמים וכו' כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם חק נתן ולא יעבור, רצוני לומר שאלו החקים אשר חקקם לא ישתנו לנצח, כי זה החק רמז לחקות שמים וארץ הקודם וזכרם, אלא שהוא ביאר שהם נבראים ואמר כי הוא צוה ונבראו, ואמר ירמיה ע"ה נתן שמש לאור יומם חקות ירח וזכבים לאור לילה, אם ימוש החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל יישבתו מהיות נור, כבר נלה נ"כ שהם אעפ"י שהיו נבראים רצוני לומר אלו החקים הם לא ימוש, וכשיבוקש זה ימצא בזולת דברי שלמה ע"ה, וכבר זכר נ"כ שלמה שאלו מעשי האל ר"ל העולם ומה שבו, עומדים על טבעם לנצח ואעפ"י שהם עשויים, אמר כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, הנה כבר הגיד בזה הפסוק שהעולם ממעשה האל ושהוא נצחי, ונתן העלה גם כן בנצחותו, והוא אמרו, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, שהוא עלה להיותו לעולם, כאלו אמר כי הריבר אשר ישתנה אמנם ישתנה מפני חסרון שיש בו ויושלם, או תוספת בו אין צורך אליה ותחסר התוספת ההיא, אמנם פעולות הש"י אחר שהם בתכלית השלמות וא"א התוספת בהם ולא החסרון מהם, אם כן הם יעמדו כפי מה שהם עליו בהכרח, שא"א המצא דבר מביא לשנויים, וכאלו הוא נ"כ נתן תכלית כוונה למה שנמצא, או התנצל על מה שישתנה בסוף הפסוק באמרו, והאלהים עשה שייראו מלפניו, ר"ל התחדש הנפלאות, ואמרו אח"כ מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את נדרף, (ג) שהוא רוצה יתעלה התמדת המציאות והמשך קצתו

שם טוב

אמרו

אנוסים לצד מינות, וכן הוא הענין כלי ספק ר"ל שפשוטו של ספר הם ענינים נוטים לצד דעות זרות מדעות התורה שיצטרכו לפירוש ואין הקדמות ככללם ואין לו פסוק שורה עליו קדמות ולא ימצא לו בשום פנים פסוק מבואר בקדמות העולם, ואמנם יש לו פסוקים מורים על נצחיותו והוא אמת, וכאשר ראו כתובים מורים על נצחיותו חשבו שהוא מאמין שהוא בלתי מחודש, ואין הענין כן כי כבר יאמין האדם שהוא נצחי ולא יאמין שהוא בלתי מחודש. אמנם לשוננו בנצחות העולם אמר והארץ לעולם עומדת, והנה הדבר כבר יוכיח מחודש ויהיה נצחי כמו שאמר הללו את ה' מן הארץ וכו' כי הוא צוה ונבראו ויעמידם לעד לעולם, ר"ל שאלו החקים אשר חקקם לא ישתנו לנצח, ואמר גם כן ירמיה בורא השמש לאור יומם חקות ירח וזכבים לאור לילה אם ימוש החקים האלה מלפני נאם ה' גם זרע ישראל יישבתו מהיות נור, כבר נלה נ"כ שהם אעפ"י שהיו נבראים רצוני לומר אלו החקים הם לא ימוש, וכשיבוקש זה ימצא בזולת דברי שלמה ע"ה, וכבר זכר נ"כ שלמה שאלו מעשי האל ר"ל העולם ומה שבו, עומדים על טבעם לנצח ואעפ"י שהם עשויים, אמר כי כל אשר יעשה האלהים הוא יהיה לעולם עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, הנה כבר הגיד בזה הפסוק שהעולם ממעשה האל ושהוא נצחי, ונתן העלה גם כן בנצחותו, והוא אמרו, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע, שהוא עלה להיותו לעולם, כאלו אמר כי הריבר אשר ישתנה אמנם ישתנה מפני חסרון שיש בו ויושלם, או תוספת בו אין צורך אליה ותחסר התוספת ההיא, אמנם פעולות הש"י אחר שהם בתכלית השלמות וא"א התוספת בהם ולא החסרון מהם, אם כן הם יעמדו כפי מה שהם עליו בהכרח, שא"א המצא דבר מביא לשנויים, וכאלו הוא נ"כ נתן תכלית כוונה למה שנמצא, או התנצל על מה שישתנה בסוף הפסוק באמרו, והאלהים עשה שייראו מלפניו, ר"ל התחדש הנפלאות, ואמרו אח"כ מה שהיה כבר הוא ואשר להיות כבר היה והאלהים יבקש את נדרף, (ג) שהוא רוצה יתעלה התמדת המציאות והמשך קצתו

קרישקש

פרק כח (ה) עד שהוצרך מי שלא שער בזה החדוש שיאמר הוסיף המשורר לה, ונתן בזה החדוש שיאמר **אמר** שימצא מחודש מבלי שיפסד וכשראה זה הפסוק המורה חצותה והוא מאמין אמונה קיימת בחדוש העולם ומאמין כמו כן ששלמה יאמין החדוש, פירש והארץ לעולם עומדת חזק

מורה נבוכים חלק שני פרק כח כח

קצתו אחר קצתו, ואמנם זה אשר זכרו משלמות פעולות הש"י ושאיין צד אפשרות להוסיף עליהם ולא לחסר מהם, הנה כבר נלחו אדון החכמים, אמר הצור תמים פעלו, ר"ל שפעולותיו כלם ר"ל בריאותיו, על תכלית השלמות ולא התערב בהם חסרון כלל, ואין בהם מותר ולא דבר בלתי צריך אליו, וכן ד כל מה שיגזור לנבראות ההם ומהם, כלו צדק גמור ונמשך אחר גזרת החכמה, כמו שיתבאר בקצת פרקי זה המאמר:

פרק כח א דע כי מי שלא יבין לשון אדם, כשישמעהו מדבר, ידע בלא ספק שהוא מדבר, אלא שלא ידע כוונתו, ויותר גדול מזה שהוא ישמע מדבריו מלות, הם כפי לשון המדבר מורות על ענין אחד, ויורמן במקרה שתהיה המלה ההיא בלשון השומע מורה על הפך הענין ההוא אשר רצהו המדבר, ויחשוב השומע שהוראתה אצל המדבר כהוראתה אצלו, כאלו שמע ערבי איש עברי יאמר, אבה, יחשוב הערבי שהוא מספר על איש שהוא מאם ענין אחד ומאנו, והערבי אמנם ירצה שהוא ישר בעיניו הענין ורצהו, וכן יקרה להבין בדברי הנביאים שיהיה בשהו, ב קצת דבריהם לא יבין כלל, אבל כמו שאמר ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום, וקצתו יבין ממנו הפכו או סותרו, כמו שאמר והפכתם את דברי אלהים חיים. ודע כי לכל נביא דבר אחד מיוחד בו, כאלו לשון האיש ההוא (ב) כן תביאורו לדבר הנבואה המיוחדת בו למי שיבינהו. ואחר זאת ההקדמה תדע (ג) כי ישעיהו ע"ה ד נמשך בדבריו הרבה מאד ובדבריו זולתו מעט, כי כשהגיד על נתינת

עם

שם טוב

כבר היה והאלהים יבקש את נדך, שהוא ית' רוצה בהתמדת המציאות והמשך קצתו אחר קצתו: ואמנם אשר זכרו שלמה בנשמות פועלות השם בשאין צד אפשרות להוסיף עליהם ולא לחסר מהם, הנה כבר נלחו אדון הנביאים, אמר הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט, ר"ל בריאותיו כלם על תכלית השלמות ולא יתערב בהם חסרון, והוא אמרו אל אמונה ואין עול, ולא דבר בלתי צריך אליו, וכן כל מה שיגזור לנבראות ההם מההנהגה כלו סדר גמור ומשך אחר גזרת החכמה כמו שהתבאר בקצת פרקי המאמר. אחר שזכר ביאר שדעת שלמה הוא דעתו בכוונות העולם ונלחמותו ושלא על לבו שהעולם קדמון, רצה הרב לבאר דבר הפרק הנמשך לזה כי מה שיראה מדברי הנביאים שהשמים והארץ יסדו ויתחוו אחרים, שזה אינו אמת אצל שהוא משל וגומא ח"ו, העולם הוא נלחי תמיד ושאלתו מורידה בקצת לאריסטו¹, ומה שחזבו לעמוד שהעולם יסדו למה שלא יבין דברי הנביא, וזה יוכיח בפרק הנמשך לזה:

פרק כח ב דע כי מי שלא יבין וכו', ויותר גדול מזה שהוא ישמע מדבריו מלות, הוא כפי לשון המדבר מורות על ענין אחד ויורמן במקרה שתהיה המלה ההיא בלשון השומע מורה על הפך הענין ההוא אשר רצה המדבר, ויחשוב השומע שהוראתה אצל המדבר כהוראתה אצלו, כאלו שמע ערבי איש עברי יאמר, אבה, יחשוב הערבי שהוא מספר על איש שהוא מאם ענין אחד ומאנו, והערבי אמנם ירצה שהוא ישר בעיניו הענין ורצהו, וכן יקרה להבין בדברי הנביאים שיהיה בשהו, ב קצת דבריהם לא יבין כלל, אבל כמו שאמר ותהי לכם חזות הכל כדברי הספר החתום, וקצתו יבין ממנו הפכו או סותרו, כמו שאמר והפכתם את דברי אלהים חיים. ודע כי לכל נביא דבר אחד מיוחד בו, כאלו לשון האיש ההוא, כן תביאורו לדבר הנבואה המיוחדת בו למי שיבינהו. ואחר זאת ההקדמה תדע (ג) כי ישעיהו ע"ה ד נמשך בדבריו הרבה מאד ובדבריו זולתו מעט, כשהגיד על נתינת

עם

אפרי

נבראים: ד כל מה שיגזור לנבראות ההם ומהם כלו וכו'. ר"ל שפעולותיו ית' הם בלשון היוצר שלם. שכל מה שיגזור לנבראות ההם כפי טעםם וכל מה שגזור מן הנבראות ההם ממה שנמשך מנד טעםם כלם נדך גמור:

פרק כח א דע כי מי שלא יבין וכו'. זה הפרק מורה במה שדבר מענין לנחות העולם ושאלתו מורידה במקצת לאריסטו¹ וכמו שביאר, גם יבאר שדברי הנבואה המהניח הם נמשכים מלשון הנביא ומליצתו ושנכנס בדבריהם מן הגומא וההפכה, ויבאר שכל מה שגמול שיתארו הנביאים בהפסד זה העולם ובהפסד הגלגלים שיראה לפי הפסד העולם יסדו אינו כמו שהחזיקו בו הרב משה שיראיר הרב דוד: ב קצת דבריהם לא יבין כלל, ר"ל שקצת דברי הנביאים לא יבין ההמון בהם כלל עם שיקראו הדברים כשהם: ג כאלו הוא לשון ההוא. ר"ל ירמוז דבר על שהנבואה בעצמה תבא בלשון הנביא המורגל מבלי שום שני, ושהכל הוא כפי פעול הכח המדמה, וזה שורש גדול מענין הנבואה: ד נמשך בדבריו הרבה מאד ובדבריו זולתו מעט. ר"ל שישעיהו כשהגיד נדך לבאר ולהגיד נתינת עם או אדון אומה יספר בלשון שהכוונים נגלו

קרקש

דבורים ובצחות מליצתם והם בזה המליצות חלוצו, ואמר שכן תבואה הנבואה לדבר כפי הרגל לשונות המליצות וערכותה ובשמות משתתפים ומשכלים שיהיה רגל בהם: (ג) כי ישעיהו נמשך בדבריו הרבה מאד ובדבריו זולתו מעט, הבונה

פרק כח ב (ב) כן תביאורו לדבר הנבואה המיוחדת בו למי שיבינהו, הרצון בה שיש יתרון בין האיש בדבורים ובענין מליצתם, מהם שכל דבריו חזים וערבים והם תכלית הסדר והחקן, ויש אישים שהם למטה מזה בסדר